

ආතාපි

පූර්ණ උපෝසථ 004

2018.07.27

නමො තස්ස භගවතො අරහතො

නමස්කාර කරමි (ඒ) වහන්සේට භාග්‍යවත් වූ අරහත් වූ

සබ්බධම්මේසු අප්පට්භතඤාණචාරස්ස

සියලු ධර්මයන්හි නොපැකිලි ඥාන හැසිරීම් සහිත වූ

දසබලධරස්ස චතුර්වේසාරජ්ජවිසාරදස්ස

දසබලධාරී වූ චතුර්වේශාරදත්ථවිශාරද වූ

සබ්බසත්තූත්තමස්ස ධම්මිස්සරස්ස

සියලු සත්ත්වයන්ට උත්තම වූ ධර්මයට ඊශ්වර වූ

ධම්මරාජස්ස ධම්මස්සාමිස්ස තථාගතස්ස

ධර්මරාජ වූ ධර්මස්වාමි වූ තථාගත වූ

සබ්බඤ්ඤානො සම්මාසම්බුද්ධස්ස !!!

සර්වඥ වූ සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේට !!!

රතන සුත්තං

<p>යානීධ භුතානි සමාගතානි
සබ්බේව භුතා සුමනා භවන්තු</p>	<p>- භූමිමානි වා යානිව අන්තලික්ඛේ
- අට්ඨා පි සක්කච්ච සුණන්තු භාසිතං</p>
<p>තස්මා හි භුතා නිසාමේථ සබ්බේ
දිවා ච රත්තෝච හරන්ති යේ බලිං</p>	<p>- මෙත්තං කරෝථ මානුසියා පජාය
- තස්මා හි තේ රක්ඛථ අප්පමත්තා</p>
<p>යං කිඤ්චි විත්තං ඉධ වා හුරං වා
න නෝ සමං අත්ථි තථාගතේන
ඒතේන සච්චේන සුචත්ථි භෝතු</p>	<p>- සග්ගේසු වා යං රතනං පණිතං
- ඉදම්පි බුද්ධේ රතනං පණිතං</p>
<p>බයං විරාගං අමතං පණිතං
න තේන ධම්මේන සමත්ථි කිඤ්චි
ඒතේන සච්චේන සුචත්ථි භෝතු</p>	<p>- යදජ්ඣගා සකාමුනී සමාහිතෝ
- ඉදම්පි ධම්මේ රතනං පණිතං</p>
<p>යං බුද්ධසෙට්ඨෝ පරිවණ්ණයී සුචිං
සමාධිතා තේන සමෝ න විජ්ජති
ඒතේන සච්චේන සුචත්ථි භෝතු</p>	<p>- සමාධිමානන්තරිකඤ්ඤමාහු
- ඉදම්පි ධම්මේ රතනං පණිතං</p>
<p>යේ පුග්ගලා අට්ඨ සතං පසක්ථා
තේ දක්ඛිණෙය්‍යා සුගතස්ස සාවකා
ඉදම්පි සඬ්ඝේ රතනං පණිතං</p>	<p>- චත්තාරි ඒතානි යුගානි භොන්ති
- ඒතේසු දින්නානි මහප්ඵලානි
- ඒතේන සච්චේන සුචත්ථි භෝතු</p>
<p>යේ සුප්පයුත්තා මනසා දළ්භේන
තේ පත්තිපත්තා අමතං විගය්හ
ඉදම්පි සඬ්ඝේ රතනං පණිතං</p>	<p>- නික්ඛාමිතෝ ගෝතමසාසනමහි
- ලද්ධා මුඛා නිබ්බුතිං භුඤ්ජමානා
- ඒතේන සච්චේන සුචත්ථි භෝතු</p>
<p>යටීන්ද්‍රබ්ලෝ පඨවිංසිතෝසියා
තථුපමං සප්පුරිසං වදාමි
ඉදම්පි සඬ්ඝේ රතනං පණිතං</p>	<p>- චතුබ්බිති වාතේහි අසම්පකම්පියෝ
- යෝ අරියසච්චානි අවෙච්ච පස්සති
- ඒතේන සච්චේන සුචත්ථි භෝතු</p>
<p>යේ අරියසච්චානි විභාවයන්ති
කිඤ්චාපි තේ භොන්ති භුසප්පමත්තා
ඉදම්පි සඬ්ඝේ රතනං පණිතං</p>	<p>- ගම්හිර පඤ්ඤේන සුද්දසිතානි
- න තේ භවං අට්ඨමං ආදියන්ති
- ඒතේන සච්චේන සුචත්ථි භෝතු</p>

සභාවස්ස දස්සන සම්පදාය
සක්කාය දිට්ඨි විචිකිච්ඡකඤ්ච
චතුහපායෙහි ච විජ්ජමුත්තෝ
ඉදම්පි සඞ්ඝෙ රතනං පණිතං

- තයස්සු ධම්මා ඡහිතා භවන්ති
- සීලබ්බතංවාපි යදක්ථි කිඤ්චි
- ඡවාහි ධානානි අභබ්බෝකාතුං
- ඒතේන සච්චෙන සුචත්ථි භෝතු

කිඤ්චාපි සෝ කම්මං කරෝති පාපකං -
අභබ්බෝ සෝ තස්ස පටිච්ඡාදාය -
ඉදම්පි සඞ්ඝෙ රතනං පණිතං -

- කායේන වාචා උද චේතසා වා
- අභබ්බතා දිට්ඨපදස්ස චුත්තා
- ඒතේන සච්චෙන සුචත්ථි භෝතු

චනප්පගුම්ඛේ යථාච්ඡස්සිතග්ගේ
තථුපමං ධම්මවරං අදේසයි
ඉදම්පි බුද්ධේ රතනං පණිතං

- ගිම්හානමාසේ පඨමස්මිංගිම්හේ
- නිබ්බාණගාමිං පරමං හිතාය
- ඒතේන සච්චෙන සුචත්ථි භෝතු

වරෝ වරඤ්ඤා වරදෝ වරාහරෝ
ඉදම්පි බුද්ධේ රතනං පණිතං

- අනුත්තරෝ ධම්මවරං අදේසයි
- ඒතේන සච්චෙන සුචත්ථි භෝතු

බිණං පුරාණං නවං නත්ථි සම්භවං
තේ බිණබිජා අවිරුළ්භිච්ඡන්දා
ඉදම්පි සඞ්ඝෙ රතනං පණිතං

- විරත්තචිත්තා ආයතිකේ භවස්මිං
- නිබ්බන්ති ධීරා යථායම්පදීපෝ
- ඒතේන සච්චෙන සුචත්ථි භෝතු

යානිධ භුතානි සමාගතානි
තථාගතං දේවමනුස්ස පූජිතං

- භුම්මානි වා යානිච අන්තලික්ඛේ
- බුද්ධං නමස්සාම සුචත්ථි භෝතු

යානිධ භුතානි සමාගතානි
තථාගතං දේවමනුස්ස පූජිතං

- භුම්මානි වා යානිච අන්තලික්ඛේ
- ධම්මං නමස්සාම සුචත්ථි භෝතු

යානිධ භුතානි සමාගතානි
තථාගතං දේවමනුස්ස පූජිතං

- භුම්මානි වා යානිච අන්තලික්ඛේ
- සඞ්ඝං නමස්සාම සුචත්ථි භෝතු

බුද්දක නිකාය, බුද්දකපාඨපාළි, 8 පිටුව
(බු.ජ.ත්‍රි.ගුන්ථමාලා : 28)

3. රතනසුත්තවශ්ණනා

6. රතනසුත්තවශ්ණනා

නික්ඛේපජ්ජයොජනං.

ඉදානි යානීධ භූතානීතිඵලමාදිනා මඬගලසුත්තානන්තරං නික්ඛිත්තස්ස රතනසුත්තස්ස අත්ථවශ්ණනාක්කමො අනුජ්ජත්තො. තස්ස ඉධ නික්ඛේපජ්ජයොජනං චත්ථා තතො පරං සුපරිසුද්ධෙන තිත්ථෙන නදිතලාකාදීසු සලිලජ්ඣේකාගාහණමිව සුපරිසුද්ධෙන නිදානෙන ඉමස්ස සුත්තස්ස අත්ථජ්ඣේකාගාහණං දස්සෙතුං —

“යෙන චුත්තං යදා යත්ථ, යස්මා චෙනං ඉමං නයං;
පකාසෙත්ථාන ඵතස්ස, කරිස්සාමත්ථවශ්ණනං”.

තත්ථ යස්මා මඬගලසුත්තෙන අත්තරක්ඛා
අකලායාණකරණකලායාණාකරණපච්චයානඤ්ච ආසවානං පටිඝානො
දස්සිතො, ඉමඤ්ච සුත්තං පරාරක්ඛං අමනුස්සාදිපච්චයානඤ්ච ආසවානං
පටිඝානං සාධෙති, තස්මා තදනන්තරං නික්ඛිත්තං සියාති.

ඉදං තාවස්ස ඉධ නික්ඛේපජ්ජයොජනං.

වෙසාලිවත්ථු

ඉදානි “යෙන චුත්තං යදා යත්ථ, යස්මා චෙන”න්ති ඵත්ථාහ “කෙන
පනෙනං සුත්තං චුත්තං, කදා කත්ථ, කස්මා ච චුත්ත”න්ති. චුච්චතෙ — ඉදඤ්චි
භගවතා ඵච චුත්තං, න සාවකාදීහි. තඤ්ච යදා දුබ්භික්ඛාදීහි උපද්දවෙහි
උපද්දතාය වෙසාලියා ලිච්ඡවීහි රාජගහතො යාවිත්ථා භගවා වෙසාලිං
ආනීතො, තදා වෙසාලියං තෙසං උපද්දවානං පටිඝාතත්ථාය චුත්තන්ති. අයං

තෙසං පඤ්භානං සඨබ්බෙපවිස්සජ්ජනා. විත්ථාරතො පන වෙසාලිවත්ථුතො
පහුති පොරාණෙහි වණ්ණියති.

තත්‍රායං වණ්ණනා – බාරාණසිරඤ්ඤො කිර අග්ගමහෙසියා කුච්ඡමිහි
ගබ්භො සණ්ඨාසි, සා තං ඤාත්වා රඤ්ඤො නිවෙදෙසි, රාජා ගබ්භපරිහාරං
අදාසි. සා සමමා පරිහරියමානගබ්භා ගබ්භපරිපාකකාලෙ විජායනසරං පාවිසි.
පුඤ්ඤවතීනං පච්චුසසමයෙ ගබ්භවුට්ඨානං හොති. සා ච තාසං අඤ්ඤතරා,
තෙන පච්චුසසමයෙ අලත්තකපටලබන්ධුජීවකපුප්ඵසදිසං මංසපෙසිං විජායි.
තතො “අඤ්ඤා දෙවියො සුවණ්ණබ්බිමිබසදිසෙ පුත්තෙ විජායන්ති,
අග්ගමහෙසි මංසපෙසින්ති රඤ්ඤො පුරතො මම අවණ්ණො
උප්පජ්ජෙය්‍යා” ති විත්තෙන්වා තෙන අවණ්ණහයෙන තං මංසපෙසිං ඵකස්මි.
භාජනෙ පක්ඛිපිත්වා අඤ්ඤතරෙන පටිකුජ්ජිත්වා රාජමුද්දිකාය ලඤ්ඡිත්වා
ගඬගාය සොතෙ පක්ඛිපාපෙසි. මනුස්සෙහි ඡඩ්ඞිතමත්තෙ දෙවතා ආරක්ඛං
සංවිදහිංසු. සුවණ්ණපට්ටකඤ්ඤවෙත්ථ ජාතිහිඬගුලකෙන “බාරාණසිරඤ්ඤො
අග්ගමහෙසියා පජා” ති ලිඛිත්වා බන්ධිංසු. තතො තං භාජනං ඌමිහයාදීහි
අනුපද්දුතං ගඬගාසොතෙන පායාසි.

තෙන ච සමයෙන අඤ්ඤතරො තාපසො ගොපාලකුලං නිස්සාය
ගඬගාතීරෙ විහරති. සො පාතොව ගඬගං ඔතරන්තො භාජනං ආගච්ඡන්තං
දිස්වා පංසුකුලසඤ්ඤාය අග්ගමහෙසි. තතො තත්ථ තං අක්ඛරපට්ටකං
රාජමුද්දිකාලඤ්ඡනඤ්ච දිස්වා මුඤ්චිත්වා තං මංසපෙසිං අද්දස, දිස්වානස්ස
ඵතදහොසි “සියා ගබ්භො, තථා හිස්ස දුග්ගන්ධපුත්තිභාවො නත්ථී” ති. තං
අස්සමං නෙත්වා සුද්ධෙ ඔකාසෙ යිපෙසි. අථ අඬ්ඨමාසච්චයෙන ද්වෙ
මංසපෙසියො අහෙසුං. තාපසො දිස්වා සාධුතරං යිපෙසි, තතො පුන
අඬ්ඨමාසච්චයෙන ඵකමෙකිස්සා පෙසියා හත්ථපාදසිසානමත්ථාය පඤ්ච
පඤ්ච පිළකා උට්ඨහිංසු. තාපසො දිස්වා පුන සාධුතරං යිපෙසි. අථ

අඩ්ඩමාසව්වයෙන එකා මංසපෙසි සුවණ්ණබ්බසදියො දාරකො, එකා දාරිකා අහොසි. තෙසු තාපසස්ස පුත්තසිනෙහො උප්පජ්ජි. අඩ්ගුට්ඨකතො වස්ස බීරං නිබ්බත්ති. තතො පභුති ච බීරහත්තං ලහති, සො හත්තං භුඤ්ජිත්වා බීරං දාරකානං මුඛෙ ආසිඤ්චති. තෙසං යං යං උදරං පට්ටියං, තං සබ්බං මණ්ණිහාජනගතං විය දිස්සති. එවං ලිච්ඡවී අහෙසුං. අපරෙ පනාහු “සිබ්බෙත්වා යපිතා විය තෙසං අඤ්ඤමඤ්ඤං ලීනා ඡවි අහොසි”ති. එවං තෙ නිච්ඡවිතාය වා ලීනච්ඡවිතාය වා ලිච්ඡවීති පඤ්ඤායිංසු.

තාපසො දාරකෙ පොසෙන්නො උස්සුරෙ ගාමං පිණ්ඩාය පවිසති, අතිදිවා පටික්කමති. තස්ස තං ඛ්‍යාපාරං ඤත්වා ගොපාලකා ආහංසු, “හත්තෙ, පබ්බජිතානං දාරකපොසනං පලිබොධො, අම්භාකං දාරකෙ දෙථ, මයං පොසෙස්සාම, තුම්හෙ අත්තනො කම්මං කරොථා”ති. තාපසො “සාධු”ති පටිස්සුණි. ගොපාලකා දුතියදිවසෙ මග්ගං සමං කත්වා පුජ්ජෙහි ඔකිරිත්වා ධජපටාකං උස්සාපෙත්වා තූරියෙහි වජ්ජමානෙහි අස්සමං ආගතා. තාපසො “මහාපුඤ්ඤා දාරකා, අප්පමාදෙන වඩ්ඨෙථ, වඩ්ඨෙත්වා ච අඤ්ඤමඤ්ඤං ආවාහවිවාහං කරොථ, පඤ්චගොරසෙන රාජානං තොසෙත්වා භූමිහාගං ගහෙත්වා නගරං මාපෙථ, තත්ථ කුමාරං අභිසිඤ්චථා”ති වත්වා දාරකෙ අදාසි. තෙ “සාධු”ති පටිස්සුණිත්වා දාරකෙ නෙත්වා පොසෙසුං.

දාරකා වුඨ්ඨිමත්වාය කිළන්තා විවාද්ට්ඨානෙසු අඤ්ඤෙ ගොපාලදාරකෙ හත්ථෙතපි පාදෙනපි පහරන්ති, තෙ රොදන්ති. “කිස්ස රොදථා”ති ච මාතාපිතූහි වුත්තා “ඉමෙ නිම්මාතාපිතිකා තාපසපොසිතා අම්හෙ අතීව පහරන්ති”ති වදන්ති. තතො තෙසං මාතාපිතරො “ඉමෙ දාරකා අඤ්ඤෙ දාරකෙ විහෙයෙන්නි දුක්ඛාපෙන්නි, න ඉමෙ සඬගහෙනබ්බා, වජ්ජිතබ්බා ඉමෙ”ති ආහංසු. තතො පභුති කිර සො පදෙසො “වජ්ජී”ති වුච්චති, තියොජනසතං පරිමාණෙන. අථ තං පදෙසං ගොපාලකා රාජානං තොසෙත්වා

අග්ගභෙසු. තත්ථෙව නගරං මාපෙත්වා සොළසවස්සුද්දෙසිකං කුමාරං
 අභිසිඤ්චිත්වා රාජානං අකංසු. තාය වස්ස දාරිකාය සද්ධිං වාරෙය්‍යං කත්වා
 කතිකං අකංසු “න බාහිරතො දාරිකා ආනෙනබ්බා, ඉතො දාරිකා න කස්සවි
 දාතබ්බා” ති. තෙසං පටිමසංවාසෙන ද්වෙ දාරකා ජාතා ධීතා ව පුත්තො ව, එවං
 සොළසක්ඛත්තුං ද්වෙ ද්වෙ ජාතා. තතො තෙසං දාරකානං යථාක්කමං
 වඩ්ඪන්තානං ආරාමුය්‍යානනිවාසට්ඨානපරිවාරසම්පත්තිං ගහෙතුං
 අප්පහොන්තං තං නගරං තික්ඛත්තුං ගාවුතන්තරෙන ගාවුතන්තරෙන
 පාකාරෙන පරික්ඛිපිංසු, තස්ස පුනප්පුනං විසාලිකතත්තා වෙසාලීත්වෙව නාමං
 ජාතං. ඉදං වෙසාලීවත්ථු.

භගවතො නිමන්තනං

අයං පන වෙසාලී භගවතො උප්පන්තකාලෙ ඉද්ධා වෙපුල්ලප්පත්තා
 අහොසි. තත්ථ හි රාජ්‍යනංයෙව සත්ත සහස්සානි සත්ත සතානි සත්ත ව
 රාජානො අහෙසු. තථා යුවරාජසෙනාපතිහණ්ඩාගාරිකප්පභුතීනං. යථාහ –

“තෙන ඛො පන සමයෙන වෙසාලී ඉද්ධා වෙව හොති ඒතා ව
 බහුජනා ආකිණ්ණමනුස්සා සුභික්ඛා ව, සත්ත ව පාසාදසහස්සානි සත්ත
 ව පාසාදසතානි සත්ත ව පාසාදා, සත්ත ව කූටාගාරසහස්සානි සත්ත ව
 කූටාගාරසතානි සත්ත ව කූටාගාරානි, සත්ත ව ආරාමසහස්සානි සත්ත ව
 ආරාමසතානි සත්ත ව ආරාමා, සත්ත ව පොක්ඛරණිසහස්සානි සත්ත ව
 පොක්ඛරණිසතානි සත්ත ව පොක්ඛරණියො” ති (මහාව. 326).

සා අපරෙන සමයෙන දුබ්භික්ඛා අහොසි දුබ්බුට්ඨිකා දුස්සස්සා. පටිමං
 දුග්ගතමනුස්සා මරන්ති, තෙ බහිද්ධා ඡඩ්ඛෙත්ති. මතමනුස්සානං
 කුණපගන්ධෙන අමනුස්සා නගරං පවිසිංසු, තතො බහුතරා මරන්ති. තාය
 පටිකුලතාය සත්තානං අභිවාතරොගො උප්පජ්ජි. ඉති තීභි

දුබ්භික්ඛඅමනුස්සරොගහයෙනි උපද්දුතා වෙසාලිනගරවාසිනො

උපසඬකම්ත්වා රාජානං ආහංසු, “මහාරාජ, ඉමස්මිං නගරෙ තිව්ධං
භයමුප්පන්නං, ඉතො පුබ්බෙ යාව සත්තමා රාජකුලපරිවට්ඨා එවරූපං
අනුප්පන්නපුබ්බං, තුම්භාකං මඤ්ඤෙ අධම්මිකත්තෙන තං එතරහි
උප්පන්න”න්ති. රාජා සබ්බෙ සන්ථාගාරෙ සන්නිපාතාපෙත්වා “මය්හං
අධම්මිකභාවං විචිනවා”ති ආහ. තෙ සබ්බං පචෙණිං විචින්නා න කිඤ්චි
අද්දසංසු.

තතො රඤ්ඤො දොසමදිස්වා “ඉදං භයං අම්භාකං කථං වූපසමෙය්‍යා”ති
වින්නෙසුං. තත්ථ එකච්චෙ ජ සන්ථාරෙ අපදිසිංසු “එතෙහි ඔක්කන්තමත්තෙ
වූපසමෙස්සති”ති. එකච්චෙ ආහංසු – “බුද්ධො කිර ලොකෙ උප්පන්නො,
සො භගවා සබ්බසත්තහිතාය ධම්මං දෙසෙති මහිද්ධිකො මහානුභාවො, තෙන
ඔක්කන්තමත්තෙ සබ්බභයානි වූපසමෙය්‍යු”න්ති. තෙන තෙ අත්තමනා හුත්වා
“කහං පන සො භගවා එතරහි විහරති, අම්භෙහි පෙසිතො න ආගච්ඡෙය්‍යා”ති
ආහංසු. අථාපරෙ ආහංසු – “බුද්ධා නාම අනුකම්පකා, කිස්ස නාගච්ඡෙය්‍යුං,
සො පන භගවා එතරහි රාජගහෙ විහරති, රාජා බිම්බිසාරො තං උපට්ඨහති,
සො ආගන්තුං න දදෙය්‍යා”ති. “තෙන හි රාජානං සඤ්ඤාපෙත්වා
ආනෙය්‍යාමා”ති ද්වෙ ලිච්ඡවිරාජානො මහතා බලකායෙන පහුතං
පණ්ණාකාරං දත්වා රඤ්ඤො සන්නිකං පෙසිංසු “බිම්බිසාරං සඤ්ඤාපෙත්වා
භගවන්තං ආනෙවා”ති. තෙ ගන්ත්වා රඤ්ඤො පණ්ණාකාරං දත්වා තං
පවත්තිං නිවෙදෙත්වා, “මහාරාජ, භගවන්තං අම්භාකං නගරං පෙසෙහි”ති
ආහංසු. රාජා න සම්පට්චිජ්, “තුම්භෙයෙව ජානාමා”ති ආහ. තෙ භගවන්තං
උපසඬකම්ත්වා වන්දිත්වා එවමාහංසු – “හන්තෙ, අම්භාකං නගරෙ තීණි
භයානි උප්පන්නානි, සචෙ භගවා ආගච්ඡෙය්‍යා, සොත්ථි නො භවෙය්‍යා”ති.
භගවා ආවජ්ජෙත්වා “වෙසාලියං රතනසුත්තෙ වුත්තෙ සා රක්ඛා
කොට්ඨකසහස්සං චක්කවාලානං ඵරිස්සති, සුත්තපරියොසානෙ චතුරාසිනියා

පාණසහස්සානං ධම්මානිසමයො භවිස්සති” ති අධිවාසෙසි. අථ රාජා
 බිම්බිසාරො භගවතො අධිවාසනං සුත්වා “භගවතා වෙසාලිගමනං
 අධිවාසිත” ත්ති නගරෙ සොසනං කාරාපෙත්වා භගවත්තං උපසඬ්ඨිමිත්වා
 ආහ – “කිං, භන්තෙ, සම්පට්ඨිතං වෙසාලිගමන” ත්ති? ආම, මහාරාජාති.
 තෙන හි, භන්තෙ, තාව ආගමෙථ, යාව මග්ගං පටියාදෙමීති.

අථ බො රාජා බිම්බිසාරො රාජගහස්ස ව ගඬ්ඨගාය ව අන්තරා
 පඤ්චයොජනභූමිං සමං කත්වා යොජනෙ යොජනෙ විහාරං මාපෙත්වා
 භගවතො ගමනකාලං පටිවෙදෙසි. භගවා පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි පරිවුතො
 පායාසි. රාජා පඤ්චයොජනං මග්ගං පඤ්චවණ්ණෙහි පුජ්ඵෙහි ජාණුමත්තං
 ඔකිරාපෙත්වා ධජපටාකපුණ්ණසට්ඨකදලිආදීනි උස්සාපෙත්වා භගවතො ද්වෙ
 සෙතච්ඡත්තාති එකමෙකස්ස ව භික්ඛුස්ස එකමෙකං උක්ඛිපාපෙත්වා සද්ධිං
 අත්තනො පරිවාරෙන පුජ්ඵගන්ධාදීහි පුජං කරොන්තො එකෙකස්මිං විහාරෙ
 භගවත්තං වසාපෙත්වා මහාදානාති දත්වා පඤ්චහි දිවසෙහි ගඬ්ඨගාතීරං නෙසි.
 තත්ථ සබ්බාලඬ්ඨකාරෙහි නාවං අලඬ්ඨකරොන්තො වෙසාලිකානං සාසනං
 පෙසෙසි “ආගතො භගවා, මග්ගං පටියාදෙත්වා සබ්බෙ භගවතො
 පච්චුග්ගමනං කරොථා” ති. තෙ “දිගුණං පුජං කරිස්සාමා” ති වෙසාලියා ව
 ගඬ්ඨගාය ව අන්තරා තියොජනභූමිං සමං කත්වා භගවතො වත්තාරි
 එකමෙකස්ස ව භික්ඛුස්ස ද්වෙ ද්වෙ සෙතච්ඡත්තාති සජ්ජෙත්වා පුජං
 කුරුමානා ගඬ්ඨගාතීරං ආගන්ත්වා අට්ඨංසු.

අථ බිම්බිසාරො ද්වෙ නාවායො සඬ්ඨිසට්ඨත්වා මණ්ඩපං කත්වා
 පුජ්ඵදාමාදීහි අලඬ්ඨකරිත්වා තත්ථ සබ්බරතනමයං බුද්ධාසනං පඤ්ඤපෙසි,
 භගවා තත්ථ නිසීදි. පඤ්ච සතා භික්ඛුපි නාවං ආරුහිත්වා යථානුරූපං නිසීදිංසු.
 රාජා භගවත්තං අනුගච්ඡන්තො ගලජ්ජමාණං උදකං ඔගාහෙත්වා “යාව,
 භන්තෙ, භගවා ආගච්ඡති, තාවාහං ඉධෙව ගඬ්ඨගාතීරෙ වසිස්සාමි” ති වත්වා
 නිවත්තො. උපරි දෙවතා යාව අකනිට්ඨභවතා පුජං අකංසු.

හෙට්ඨාගඬුගානිවාසිනො කම්බලස්සතරාදයො නාගරාජානො පූජං අකංසු.
එවං මහතියා පූජාය භගවා යොජනමත්තං අද්ධානං ගඬුගාය ගන්ත්වා
වෙසාලිකානං සීමන්තරං පවිට්ඨො.

තතො ලිච්ඡවිරාජානො බිම්බිසාරෙන කතපූජාය දිගුණං කරොන්තා
ගලජ්ජමාණෙ උදකෙ භගවත්තං පවිචුග්ගච්ඡංසු. තෙනෙව බණෙන තෙන
මුහුත්තෙන විජ්ජුජ්ජභාවිනද්ධන්ධකාරවිසට්ඨකුටො ගලගලායන්තො චතුසු
දිසාසු මහාමෙසො වුට්ඨාසි. අථ භගවතා පඨමපාදෙ ගඬුගානීර
නික්ඛිත්තමත්තෙ පොක්ඛරවස්සං වස්සි. යෙ තෙමෙතුකාමා, තෙ එව
තෙමෙත්ති, අතෙමෙතුකාමා න තෙමෙත්ති. සබ්බත්ථ ජාණුමත්තං
උග්ගමත්තං කට්ටමත්තං ගලජ්ජමාණං උදකං වහති, සබ්බකුණපාති උදකෙන
ගඬුගං පවෙසිතාති, පරිසුද්ධො භූමිභාගො අහොසි.

ලිච්ඡවිරාජානො භගවත්තං අන්තරා යොජනෙ යොජනෙ වාසාපෙත්වා
මහාදානාති දත්වා තීහි දිවසෙහි දිගුණං පූජං කරොන්තා වෙසාලිං නයිංසු.
වෙසාලිං සම්පත්තෙ භගවති සක්කො දෙවානම්න්දො දෙවසඬ්ඝපුරක්ඛනො
ආගච්ඡි. මහෙසක්ඛානං දෙවතානං සන්තිපාතෙන අමනුස්සා යෙභුයොන
පලායිංසු. භගවා නගරද්වාරෙ යත්වා ආනන්දත්ථෙරං ආමන්තෙසි – “ඉමං,
ආනන්ද, රතනසුත්තං උග්ගහෙත්වා බලිකම්මුපකරණාති ගහෙත්වා
ලිච්ඡවිරාජකුමාරෙහි සද්ධිං වෙසාලියා තිපාකාරත්තරෙ විවරන්තො පරිත්තං
කරොහි”ති රතනසුත්තං අභාසි. “එවං කෙන පනෙතං සුත්තං වුත්තං, කදා,
කත්ථ, කස්මා ච වුත්ත”න්ති එතෙසං පඤ්ඤානං විස්සජ්ජනා විත්ථාරෙන
වෙසාලිවත්ථුතො පහුති පොරාණෙහි වණ්ණියති.

එවං භගවතො වෙසාලිං අනුජ්ජත්තදිවසෙයෙව වෙසාලිනගරද්වාරෙ තෙසං
උපද්දවානං පටිඝාතත්ථාය වුත්තමිදං රතනසුත්තං උග්ගහෙත්වා ආයස්මා
ආනන්දො පරිත්තත්ථාය භාසමානො භගවතො පත්තෙන උදකමාදාය

සබ්බන්තරං අබ්භුක්කිරන්තො අනුච්චරි. යං කිඤ්චිති වුත්තමත්තෙ එව
 ථෙරෙන යෙ පුබ්බෙ අපලාතා සඬකාරකුට්ඨිත්තිජපදෙසාදිනිස්සිතා අමනුස්සා,
 තෙ චතුහි ද්වාරෙහි පලායිංසු, ද්වාරානි අනොකාසානි අහෙසුං. තතො එකච්චෙ
 ද්වාරෙසු ඔකාසං අලහමානා පාකාරං හින්දිත්වා පලාතා. අමනුස්සෙසු
 ගතමත්තෙසු මනුස්සානං ගත්තෙසු රොගො වූපසන්තො. තෙ නික්ඛමිත්වා
 සබ්බපුජ්ඵගන්ධාදීහි ථෙරං පුපෙසුං. මහාජනො නගරමජ්ඣෙ සන්ථාගාරං
 සබ්බගන්ධෙහි ලිම්පිත්වා විතානං කත්වා සබ්බාලඬකාරෙහි අලඬකරිත්වා
 තත්ථ බුද්ධාසනං පඤ්ඤපෙත්වා හගවන්තං ආනෙසි.

හගවා සන්ථාගාරං පවිසිත්වා පඤ්ඤත්තෙ ආසනෙ නිසිදි. හික්ඛුසඬසොපි
 ඛො රාජානො මනුස්සා ච පතිරුපෙ පතිරුපෙ ආසනෙ නිසිදිංසු. සක්කොපි
 දෙවානම්න්දො ද්විසු දෙවලොකෙසු දෙවපරිසාය සද්ධිං උපනිසිදි අඤ්ඤෙ ච
 දෙවා, ආනන්දත්ථෙරොපි සබ්බං වෙසාලිං අනුච්චරන්තො රක්ඛං කත්වා
 වෙසාලිනගරවාසීහි සද්ධිං ආගන්ත්වා එකමන්තං නිසිදි. තත්ථ හගවා
 සබ්බෙසං තදෙව රතනසුත්තං අභාසිති.

එත්තාවතා ච යා “යෙන වුත්තං යදා යත්ථ, යස්මා චෙතං ඉමං නයං.
 පකාසෙත්වානා”ති මාතිකා නික්ඛිත්තා, සා සබ්බජ්ජකාරෙන විත්ථාරිතා
 හොති.

යානිධාතිගාථාවණ්ණනා

1. ඉදානි “එතස්ස කරිස්සාමත්ථවණ්ණන”න්ති වුත්තත්තා
 අත්ථවණ්ණනා ආරබ්භතෙ. අපරෙ පන වදන්ති “ආදිතො පඤ්චෙව ගාථා
 හගවතා වුත්තා, සෙසා පරිත්තකරණසමයෙ ආනන්දත්ථෙරෙනා”ති. යථා වා
 තථා වා හොතු, කිං නො ඉමාය පරික්ඛාය, සබ්බථාපි එතස්ස රතනසුත්තස්ස
 කරිස්සාමත්ථවණ්ණනං.

යානිධ භූතානීති පයමගාලා. තත්ථ යානීති යාදිසානි අප්පෙසක්ඛානි වා මහෙසක්ඛානි වා. ඉධානි ඉමස්මිං පදෙසෙ, තස්මිං ඛණෙ සන්නිපාතට්ඨානං සන්ධායාහ. භූතානීති කිඤ්චාපි භූතසද්දො “භූතස්මිං පාවිත්තිය”න්ති එවමාදීසු (පාවි. 69) විජ්ජමානෙ. “භූතමිදන්ති, භික්ඛවෙ, සමනුපස්සථා”න්ති එවමාදීසු (ම. නි. 1.401) ඛන්ධපඤ්චකෙ. “චත්තාරො ඛො, භික්ඛු, මහාභූතා හෙතු”න්ති එවමාදීසු (ම. නි. 3.86) චතුඛ්ඛිධෙ පථවිධාත්වාදිරූපෙ. “යො ච කාලසංසො භූතො”න්ති එවමාදීසු (ජා. 1.2.190) බිණ්ණසවෙ. “සඛ්ඛෙව නික්ඛිපිස්සන්ති, භූතා ලොකෙ සමුස්සය”න්ති එවමාදීසු (දී. නි. 2.220) සඛ්ඛසත්තෙ. “භූතගාමපාතඛායා”න්ති එවමාදීසු (පාවි. 90) රුක්ඛාදිකෙ. “භූතං භූතතො සඤ්ජානාතී”න්ති එවමාදීසු (ම. නි. 1.3) වාතුමහාරාජිකානං හෙට්ඨා සත්තනිකායං උපාදාය චත්තති. ඉධ පන අවිසෙසතො අමනුස්සෙසු දට්ඨබ්බො.

සමාගතානීති සන්නිපතිතානි. භූමිමානීති භූමියං නිබ්බත්තානි. වා-ඉති විකප්පනෙ. තෙන යානිධ භූමිමානි වා භූතානි සමාගතානීති ඉමමෙකං විකප්පං කත්වා පුන දුතියවිකප්පං කාතුං “යානි ච අන්තලික්ඛෙ”න්ති ආහ. අන්තලික්ඛෙ වා යානි භූතානි නිබ්බත්තානි, තානි සඛ්ඛානි ඉධ සමාගතානීති අත්ථො. එත්ථ ච යාමතො යාච අකනිට්ඨං, තාච නිබ්බත්තානි භූතානි ආකාසෙ පාතුභූතවිමානෙසු නිබ්බත්තත්තා “අන්තලික්ඛෙ භූතානී”න්ති වෙදිතබ්බානි. තතො හෙට්ඨා සිනෙරුතො පහුති යාච භූමියං රුක්ඛලතාදීසු අධිවත්ථානි පථවියඤ්ච නිබ්බත්තානි භූතානි, තානි සඛ්ඛානි භූමියං භූමිපට්ඨද්ධෙසු ච රුක්ඛලතාපඛ්ඛතාදීසු නිබ්බත්තත්තා “භූමිමානි භූතානී”න්ති වෙදිතබ්බානි.

එවං භගවා සඛ්ඛානෙව අමනුස්සභූතානි “භූමිමානි වා යානි ච අන්තලික්ඛෙ”න්ති ද්විති පදෙහි විකප්පෙත්වා පුන එකෙන පදෙන පරිග්ගහෙත්වා දස්සෙතුං “සඛ්ඛෙව භූතා සුමනා භවත්තු”න්ති ආහ. සඛ්ඛෙති අනවසෙසා. එවානි අවධාරණෙ, එකමිපි අනපනෙත්වානි අධිජ්ජායො. භූතානි

අමනුස්සා. සුමනා භවන්තුති සුඛිතමනා ජිතිසොමනස්සජාතා භවන්තු.
 අටොජිති කිච්චන්තරසන්තියොජනත්ථං වාකොයාපාදානෙ නිපාතද්වයං.
 සක්කච්ච සුඤ්ඤානං භාසිතන්ති අට්ඨං කත්වා මනසිකත්වා සබ්බං චෙතසා
 සමන්තාහරිත්වා දිබ්බසම්පත්තිලොකුත්තරසුඛාවහං මම දෙසනං සුඤ්ඤානං.

එවමෙත්ථ භගවා “යානිධ භූතානි සමාගතානී”ති අනියමිතවචනෙන
 භූතානි පරිග්ගහෙත්වා පුන “භූමිමානි වා යානි ව අන්තලික්ඛෙ”ති ද්විධා
 විකස්සෙත්වා තතො “සබ්බෙව භූතා”ති පුන එකස්සං කත්වා “සුමනා
 භවන්තු”ති ඉමිනා වචනෙන ආසයසම්පත්තියං නියොජෙත්තො “සක්කච්ච
 සුඤ්ඤානං භාසිත”න්ති පයොගසම්පත්තියං, තථා
 යොනිසොමනසිකාරසම්පත්තියං පරතොසොසසම්පත්තියඤ්ච, තථා
 අන්තසම්මාපණිධිසප්පුරිසුපනිස්සයසම්පත්තිසු සමාධිපඤ්ඤාහෙතුසම්පත්තිසු
 ව නියොජෙත්තො ගාථං සමාපෙසි.

තස්මා හීතිගාථාවණ්ණනා

2. තස්මා හි භූතානි දුතියගාථා. තත්ථ තස්මාති කාරණවචනං. භූතානි
 ආමන්තනවචනං. නිසාමෙට්ඨ සුඤ්ඤාථ. සබ්බෙති අනවසෙසා. කිං චුත්තං
 හොති? යස්මා තුම්හෙ දිබ්බට්ඨානානි තත්ථ උපහොගපරිහොගසම්පදඤ්ච
 පහාය ධම්මස්සවනත්ථං ඉධ සමාගතා, න නටනච්චනාදිදස්සනත්ථං, තස්මා හි
 භූතා නිසාමෙට්ඨ සබ්බෙති. අථ වා “සුමනා භවන්තු, සක්කච්ච සුඤ්ඤානං”ති
 වචනෙන තෙසං සුමනභාවං සක්කච්චං සොතුකමයතඤ්ච දිස්වා ආහ “යස්මා
 තුම්හෙ සුමනභාවෙන අන්තසම්මාපණිධියොනිසොමනසිකාරාසයසුද්ධිහි
 සක්කච්චං සොතුකමයතාය සප්පුරිසුපනිස්සයපරතොසොසපද්ධිතතො
 පයොගසුද්ධිහි ව යුත්තා, තස්මා හි භූතා නිසාමෙට්ඨ සබ්බෙ”ති. අථ වා යං
 පුරිමගාථාය අන්තෙ “භාසිත”න්ති චුත්තං, තං කාරණභාවෙන අපදිසන්තො
 ආහ “යස්මා මම භාසිතං නාම අතිදුල්ලහං අට්ඨක්ඛණපරිවජ්ජිතස්ස බණ්ණස්ස

දුල්ලහත්තා, අනෙකානිසංසඤ්ච පඤ්ඤාකරු ණාගුණෙන පවත්තත්තා,
තඤ්චාහං වත්තුකාමො ‘සුඤ්ඤානු භාසිත’න්ති අවොචං, තස්මා හි භූතා
නිසාමෙථ සබ්බෙ”ති. ඉදං ඉමිනා ගාථාපදෙන චුත්තං හොති.

එවමෙනං කාරණං නිරොපෙන්තො අත්තනො භාසිතනිසාමනෙ
නියොජෙත්වා නිසාමෙනබ්බං වත්තුමාරද්ධො “මෙත්තං කරොථ මානුසියා
පජායා”ති. තස්සත්ථො – යායං තිහි උපද්දවෙහි උපද්දුතා මානුසි පජා, තස්සා
මානුසියා පජාය මෙත්තං මිත්තභාවං හිතජ්ඣාසයතං පච්චුපට්ඨපෙථාති. කෙච්චි
පන “මානුසිකං පජ”න්ති පදන්ති, තං භූමිමත්ථාසම්භවා න යුජ්ජති. යම්පි
අඤ්ඤෙ අත්ථං වණ්ණයන්ති, සොපි න යුජ්ජති. අධිප්පායො පනෙත්ථ – නාහං
බුද්ධොති ඉස්සරියබලෙන වදාමි, අපි තු යං තුම්භාකඤ්ච ඉමිස්සා ව මානුසියා
පජාය හිතත්ථං වදාමි “මෙත්තං කරොථ මානුසියා පජායා”ති. එත්ථ ව –

“යෙ සත්තසණ්ඩං පථවිං විජෙත්වා,
රාජිසයො යජමානානුපරියගා;
අස්සමෙධං පුරිසමෙධං,
සම්මාපාසං වාජපෙය්‍යං නිරග්ගලං.

“මෙත්තස්ස චිත්තස්ස සුභාවිතස්ස,
කලම්පි තෙ නානුභවන්ති සොළසිං;
එකම්පි වෙ පාණමදුට්ඨවිත්තො,
මෙත්තායති කුසලො තෙන හොති.

“සබ්බෙ ව පාණෙ මනසානුකම්පි, පහුතමරියො පකරොති
පුඤ්ඤ”න්ති. (ඉතිවු. 27; අ. නි. 8.1) –

එවමාදීනං සුත්තානං එකාදසානිසංසානඤ්ච වසෙන යෙ මෙත්තං කරොන්ති,
එතෙසං මෙත්තා හිතාති වෙදිතබ්බා.

“දෙවතානුකම්පිතො පොසො, සදා හද්‍රානි පස්සති” ති. (උදා. 76; මහාව. 286) –

එවමාදීනං සුත්තානං වසෙන යෙසු කයිරති, තෙසම්පි හිතාති වෙදිතබ්බා.

එවං උභයෙසම්පි හිතභාවං දස්සෙන්නො “මෙත්තං කරොථ මානුසියා” ති
වත්වා ඉදානි උපකාරම්පි දස්සෙන්නො ආහ “දිවා ව රත්තො ව හරත්ති යෙ
බලිං, තස්මා හි නෙ රක්ඛට්ඨ අප්පමත්තා” ති. තස්සත්ථො – යෙ මනුස්සා
චිත්තකම්මකට්ඨකම්මාදීහිපි දෙවතා කත්වා චෙතියරුක්ඛාදීනි ව
උපසඬකම්ත්වා දෙවතා උද්දිස්ස දිවා බලිං කරොන්ති, කාලපක්ඛාදීසු ව රත්තිං
බලිං කරොන්ති, සලාකහත්තාදීනි වා දත්වා ආරක්ඛදෙවතා උපාදාය යාව
බ්‍රහ්මදෙවතානං පත්තිදානනියායාතනෙන දිවා බලිං කරොන්ති,
ජත්තාරොපනදීපමාලාය සබ්බරත්තිකධම්මස්සවනාදීනි කාරාපෙත්වා
පත්තිදානනියායාතනෙන ව රත්තිං බලිං කරොන්ති, තෙ කථං න රක්ඛිතබ්බා?
යතො එවං දිවා ව රත්තො ව තුම්හෙ උද්දිස්ස කරොන්ති යෙ බලිං, තස්මා හි
නෙ රක්ඛට්ඨ; තස්මා බලිකම්මකරණාපි තෙ මනුස්සෙ රක්ඛට්ඨ ගොපයට්ඨ, අහිතං
නෙසං අපනෙට්ඨ, හිතං උපනෙට්ඨ අප්පමත්තා හුත්වා තං කතඤ්ඤභාවං හදයෙ
කත්වා නිච්චමනුස්සරත්තාති.

යංකිඤ්චීතිගාථාවණ්ණනා

3. එවං දෙවතාසු මනුස්සානං උපකාරකභාවං දස්සෙත්වා තෙසං
උපද්දවච්චපසමනත්ථං බුද්ධාදිගුණජ්ජකාසනෙන ව දෙවමනුස්සානං
ධම්මස්සවනත්ථං “යංකිඤ්චී චිත්ත” න්තිආදිනා නයෙන සච්චවචනං
පයුඤ්ඡීතුමාරද්ධො. තත්ථ යංකිඤ්චීති අනියමිතවසෙන අනවසෙසං
පරියාදියති යංකිඤ්චී තත්ථ තත්ථ වොහාරූපගං. චිත්තන්ති ධනං. තඤ්චි
චිත්තිං ජනෙතීති චිත්තං. ඉධ වාති මනුස්සලොකං නිද්දිසති. හුරං වාති තතො

පරං අවසෙසලොකං, තෙන ව යපෙත්වා මනුස්සෙ සබ්බලොකග්ගහණේ
පත්තෙ ‘‘සග්ගෙසු වා’’ති පරතො වුත්තත්තා යපෙත්වා මනුස්සෙ ව සග්ගෙ ව
අවසෙසානං නාගසුපණ්ණාදීනං ගහණං වෙදිතබ්බං.

එවං ඉමෙහි ද්විති පදෙහි යං මනුස්සානං වොහාරූපගං
අලඬිකාරපරිභොගූපගඤ්ච
ජාතරූපරජතමුත්තාමණිවෙළිරියපවාළලොහිතඬිකමසාරගල්ලාදිකං, යඤ්ච
මුත්තාමණිවාලුකත්ථතාය භූමියා රතනමයවිමානෙසු
අනෙකයොජනසතවිත්ථතෙසු භවතෙසු උප්පන්නානං නාගසුපණ්ණාදීනං
විත්තං, තං නිද්දිට්ඨං හොති. සග්ගෙසු වාති කාමාවචරරූපාවචරදෙවලොකෙසු.
තෙ හි සොහනෙන කම්මෙන අජීයන්තීති සග්ගා. සුට්ඨ අග්ගාතිපි සග්ගා.
යන්ති යං සසාමිකං වා අසාමිකං වා. රතනන්ති රතිං නයති වහති ජනයති
වඩ්ඨෙති රතනං. යංකිඤ්ච විත්තිකතං මහග්ගං අතුලං දුල්ලභදස්සනං
අනොමසත්තපරිභොගඤ්ච, තස්සෙතං අධිවචනං. යථාහ —

‘‘විත්තිකතං මහග්ගඤ්ච, අතුලං දුල්ලභදස්සනං;
අනොමසත්තපරිභොගං, රතනං තෙන වුච්චති’’ති.

පණිතන්ති උත්තමං සෙට්ඨං අතප්පකං. එවං ඉමිනා ගාථාපදෙන යං
සග්ගෙසු
අනෙකයොජනසතප්පමාණසබ්බරතනමයවිමානසුධම්මවෙජයන්තප්පභුතීසු
සසාමිකං, යඤ්ච බුද්ධුප්පාදවිරහෙන අපායමෙව පරිපූරෙන්තෙසු සත්තෙසු
සුඤ්ඤවිමානප්පට්ඨද්ධං අසාමිකං, යං වා පනඤ්ඤම්පි
පථවිමහාසමුද්දහිමවන්තාදිනිස්සිතමසාමිකං රතනං, තං නිද්දිට්ඨං හොති.

න නො සමං අත්ථි තථාගතෙනාති න-ඉති පටිසෙධෙ. නො-ඉති
අවධාරණේ. සමන්ති තුල්යං. අත්ථිති විජ්ජති. තථාගතෙනාති බුද්ධෙන. කිං

වුත්තං හොති? යං එතං විත්තිකතට්ඨෙත රතනං, එත්ථ එකමපි
 බුද්ධරතනෙන සදිසං රතනං නෙවත්ථි. යමපි හි තං **විත්තිකතට්ඨෙත රතනං**,
 සෙය්‍යථිදං – රඤ්ඤො චක්කවත්තිස්ස චක්කරතනං මණ්ණරතනඤ්ච, යමහි
 උප්පන්නෙ මහාපන්නො න අඤ්ඤත්ථ විත්තිකාරං කරොති, න කොචි
 පුප්ඵගන්ධාදීනි ගහෙත්වා යක්ඛට්ඨානං වා භූතට්ඨානං වා ගච්ඡති, සබ්බොපි
 ජනො චක්කරතනමණ්ණරතනමෙව විත්තිකාරං කරොති පුප්පෙති, තං තං වරං
 පත්ථෙති, පත්ථිතපත්ථිතඤ්චස්ස එකච්චං සමිජ්ඣති, තමපි රතනං
 බුද්ධරතනෙන සමං නත්ථි. යදි හි විත්තිකතට්ඨෙත රතනං, තථාගතොව
 රතනං. තථාගතෙ හි උප්පන්නෙ යෙ කෙචි මහෙසක්ඛා දෙවමනුස්සා න තෙ
 අඤ්ඤත්‍ර විත්තිකාරං කරොන්ති, න කඤ්චි අඤ්ඤං පුප්පෙත්ති. තථා හි බ්‍රහ්මා
 සහම්පති සිනෙරුමත්තෙන රතනදාමෙන තථාගතං පුප්පෙසි, යථාබලඤ්ච
 අඤ්ඤෙ දෙවා මනුස්සා ච බ්‍රහ්මාසාරකොසලරාජඅනාථපිණ්ඩිකාදයො.
 පරිනිබ්බතමපි භගවත්තං උද්දිස්ස ඡන්තවුතිකොට්ඨනං විස්සජ්ජෙත්වා
 අසොකමහාරාජා සකලජම්බුදීපෙ චතුරාසිති විහාරසහස්සානි පතිට්ඨාපෙසි,
 කො පන වාදො අඤ්ඤෙසං විත්තිකාරානං. අපිච කස්සඤ්ඤස්ස
 පරිනිබ්බතස්සාපි ජාතිබොධිධම්මචක්කප්පවත්තනපරිනිබ්බානට්ඨානානි
 පටිමාවෙනියාදීනි වා උද්දිස්ස එවං විත්තිකාරගරුකාරො පවත්තති යථා
 භගවතො. එවංවිත්තිකතට්ඨෙතාපි තථාගතසමං රතනං නත්ථි.

තථා යමපි තං **මහග්ග්ථෙත රතනං**. සෙය්‍යථිදං – කාසිකං වත්ථං. යථාහ
 – “ඡිණ්ණමපි, හික්ඛවෙ, කාසිකං වත්ථං චණ්ණවත්තඤ්චෙව හොති
 සුඛසම්ඵස්සඤ්ච මහග්ග්ථෙතා”ති (අ. නි. 3.100), තමපි බුද්ධරතනෙන සමං
 නත්ථි. යදි හි මහග්ග්ථෙත රතනං, තථාගතොව රතනං. තථාගතො හි යෙසං
 පංසුකමපි පටිග්ගණ්හාති, තෙසං තං මහප්ඵලං හොති මහානිසංසං සෙය්‍යථාපි
 අසොකරඤ්ඤො, ඉද්ධස්ස මහග්ග්ගාය. එවං මහග්ග්ගාවචනෙන වෙත්ථ
 දොසාභාවසාධකං ඉදං සුත්තපදං වෙදිතබ්බං –

“යෙසං බො පන සො පටිග්ගණ්හාති

වීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරං, තෙසං තං
මහජ්ඵලං හොති මහානිසංසං. ඉදමස්ස මහග්ග්ග්ගාය වදාමි. සෙය්‍යථාපි
තං, භික්ඛවෙ, කාසිකං වත්ථං මහග්ග්ගං, තථුපමාහං, භික්ඛවෙ, ඉමං
පුග්ගලං වදාමි”ති (අ. නි. 3.100).

එවං මහග්ග්ග්ගායනපි තථාගතසමං රතනං නත්ථි.

තථා යම්පි තං අතුලටියෙන රතනං. සෙය්‍යථිදං – රඤ්ඤො චක්කචත්තිස්ස
චක්කරතනං උජ්ජජ්ජති ඉන්ද්‍රිඤ්ඤමණ්ඩයනාහි සත්තරතනමයසහස්සාරං
පවාළමයනෙමි රත්තසුචණ්ණමයසන්ධි, යස්ස දසන්තං දසන්තං අරානමුපරි
එකං මුණ්ඩාරං හොති වාතං ගහෙත්වා සද්දකරණත්ථං, යෙන කතො සද්දො
සුකුසලජ්ජනාලිතපඤ්චඩ්ගිකතුරියසද්දො විය හොති, යස්ස නාහියා උභොසු
පස්සෙසු ද්වෙ සිහමුඛානි හොන්ති, අබ්භන්තරං සකටචක්කස්සෙව සුසිරං.
තස්ස කත්තා වා කාරොතා වා නත්ථි, කම්මපච්චයෙන උතුතො සමුට්ඨාති. යං
රාජා දසවිධං චක්කචත්තිචත්තං පුරෙත්වා තද්ව්‍යපොසපෙ පුණ්ණමදිවසෙ
සීසංන්හාතො උපොසථිකො උපරිපාසාදවරගතො සීලානි සොධෙත්තො
නිසිත්තො පුණ්ණචන්දං විය සුරියං විය ච උටියෙත්තං පස්සති, යස්ස
ද්වාදසයොජනතො සද්දො සුය්‍යති, යොජනතො චණ්ණො දිස්සති, යං
මහාජනෙන “දුතියො මඤ්ඤ චන්දො සුරියො වා උටියිතො”ති අතිවිය
කොතුහලජාතෙන දිස්සමානං නගරස්ස උපරි ආගන්ත්වා රඤ්ඤො
අන්තෙපුරස්ස පාචිතපස්සෙ නාතිඋච්චං නාතිනීචං හුත්වා මහාජනස්ස
ගන්ධපුප්ඵාදීහි පුප්පතුං, යුත්තට්ඨාතො අක්ඛාහතං විය තිට්ඨති.

තදෙව අනුබන්ධමානං හත්ථීරතනං උජ්ජජ්ජති, සබ්බසෙනො රත්තපාදො
සත්තජ්ජතිට්ඨො ඉද්ධිමා වෙහාසඬගමො උපොසථකුලා වා ඡද්දන්තකුලා වා
ආගච්ඡති, උපොසථකුලා ච ආගච්ඡන්තො සබ්බපෙට්ඨො ආගච්ඡති,

ජද්දන්තකුලා සබ්බකනිට්ඨො සික්ඛිතසික්ඛො දමුට්ඨපෙනො, සො
ද්වාදසයොජනං පරිසං ගහෙත්වා සකලජම්බුදීපං අනුසංයාගිත්වා
පුරෙපාතරාසමෙව සකං රාජධානිං ආගච්ඡති.

තම්පි අනුබන්ධමානං **අස්සරතනං** උප්පජ්ජති, සබ්බසෙනො රත්තපාදො
කාළසීසො **මුඤ්ජකෙසො** වලාහකස්සරාජකුලා ආගච්ඡති. සෙසමෙත්ථ
හත්ථීරතනසදිසමෙව.

තම්පි අනුබන්ධමානං **මණ්ණිරතනං** උප්පජ්ජති. සො හොති මණ්ණි වෙළුරියො
සුභො ජාතිමා අට්ඨංසො සුපරිකම්මකතො ආයාමතො චක්කනාහිසදිසො,
වෙපුල්ලපබ්බතා ආගච්ඡති. සො චතුරඨ්ඨගසමන්තාගතෙපි අන්ධකාරෙ
රඤ්ඤො ධජග්ගං ගතො යොජනං ඔභාසෙති, යස්සොභාසෙන මනුස්සා
“දිවා”ති මඤ්ඤමානා කම්මන්තෙ පයොජෙත්ති, අන්තමසො
කුන්ථකිපිල්ලිකං උපාදාය පස්සන්ති.

තම්පි අනුබන්ධමානං **ඉත්ථීරතනං** උප්පජ්ජති, පකතිඅග්ගමහෙසී වා හොති,
උත්තරකුරුතො වා ආගච්ඡති මද්දරාජකුලතො වා, අතිදීඝතාදිජදොසව්චජ්ජිතා
අතික්කන්තා මානුසවණ්ණං අප්පත්තා දිබ්බවණ්ණං, යස්සා රඤ්ඤො
සීතකාලෙ උණ්හානි ගත්තානි හොන්ති, උණ්හකාලෙ සීතානි, සතඨා ථොට්ඨ
තුලපිටුනො විය සම්ඵස්සො හොති, කායතො චන්දනගන්ධො වායති, මුඛතො
උප්පලගන්ධො, පුබ්බුට්ඨාගිනිතාදිඅනෙකගුණසමන්තාගතා ව හොති.

තම්පි අනුබන්ධමානං **ගහපතිරතනං** උප්පජ්ජති රඤ්ඤො
පකතිකම්මකාරො සෙට්ඨී, යස්ස චක්කරතනෙ උප්පන්නමත්තෙ දිබ්බං චක්ඛු
පාතුහවති, යෙන සමන්තතො යොජනමත්තෙ නිධිං පස්සති අසාමිකම්පි
සසාමිකම්පි, සො රාජානං උපසඨිකම්ත්වා පචාරෙති “අප්පොස්සුක්කො ත්වං,
දෙව, හොහි, අහං තෙ ධනෙන ධනකරණියං කරිස්සාමි”ති.

තමයි අනුබන්ධමානං පරිණායකරතනං උප්පජ්ජති රඤ්ඤො පකතිපෙට්ඨපුත්තො. චක්කරතනෙ උප්පන්නමත්තෙ අතිරෙකපඤ්ඤාවෙය්‍යත්තියෙන සමන්නාගතො හොති, ද්වාදසයොජනාය පරිසාය වෙනසා විත්තං පරිජානිත්වා නිග්ගහපග්ගහසමත්ථො හොති, සො රාජානං උපසඬ්ඨකමිත්වා පචාරෙති “අප්පොස්සුක්කො ත්වං, දෙව, හොහි, අහං තෙ රජ්ජං අනුසාසිස්සාමි”ති. යං වා පනඤ්ඤමිපි එවරූපං අතුලට්ඨෙන රතනං, යස්ස න සක්කා තුලයිත්වා තීරයිත්වා අග්ගො කාතුං “සතං වා සහස්සං වා අග්ගති කොට්ඨං වා”ති. තත්ථ එකරතනමිපි බුද්ධරතනෙන සමං නත්ථි. යදි හි අතුලට්ඨෙන රතනං, තථාගතොව රතනං. තථාගතො හි න සක්කා සීලතො වා සමාධිතො වා පඤ්ඤාදීනං වා අඤ්ඤතරතො කෙනවි තුලයිත්වා තීරයිත්වා “එත්තකගුණො වා ඉමිනා සමො වා සප්පට්ඨාගො වා”ති පරිච්ඡින්නදිතුං. එවං අතුලට්ඨෙනපි තථාගතසමං රතනං නත්ථි.

තථා යමිපි තං දුල්ලභදස්සනට්ඨෙන රතනං, සෙය්‍යථිදං දුල්ලභපාතුභාවො රාජා චක්කවත්ති, චක්කාදීනි ච තස්ස රතනානි, තමිපි බුද්ධරතනෙන සමං නත්ථි. යදි හි දුල්ලභදස්සනට්ඨෙන රතනං, තථාගතොව රතනං, කුතො චක්කවත්තිආදීනං රතනත්තං. තානි හි එකස්මිංයෙව කප්පෙ අනෙකානි උප්පජ්ජන්ති. යස්මා පන අසඬ්ඨොයොපි කප්පෙ තථාගතසුඤ්ඤො ලොකො හොති, තස්මා තථාගතොව කදාපි කරහවි උප්පජ්ජනතො දුල්ලභදස්සනො. චුත්තමිපි වෙතං භගවතා පරිනිබ්බානසමයෙ –

“දෙවතා, ආනන්ද, උජ්ඣායන්ති ‘දුරා ච වතම්භ ආගතා තථාගතං දස්සනාය, කදාපි කරහවි තථාගතා ලොකෙ උප්පජ්ජන්ති අරහන්තො සම්මාසම්බුද්ධා, අප්පෙව රත්තියා පච්ඡිමෙ යාමෙ තථාගතස්ස පරිනිබ්බානං භවිස්සති, අයඤ්ච මහෙසක්කො හික්ඛු භගවතො පුරතො

ධීතො ඔවාරෙන්තො, න මයං ලභාම පච්ඡිමෙ කාලෙ තථාගතං
දස්සනායා’’’ති (දී. නි. 2.200).

එවං දුල්ලභදස්සනට්ඨෙනාපි තථාගතසමං රතනං නත්ථි.

තථා යම්පි තං අනොමසත්තපරිභොගට්ඨෙන රතනං. සෙය්‍යථිදං –
රඤ්ඤො චක්කචත්තිස්ස චක්කරතනාදි තඤ්ඤි කොට්ඨසතසහස්සධනානම්පි
සත්තභූමිකපාසාදවරතලෙ චසත්තානම්පි
චණ්ඩාලචෙනනෙසාදරථකාරපුක්කුසාදීනං නිචක්ඛලිකානං ඔමකපුරිසානං
සුපිනන්තෙපි පරිභොගත්ථාය න නිබ්බත්තති. උභතො සුඡාතස්ස පන
රඤ්ඤො ඛත්තියස්සෙව පරිපුරිතදසවිධචක්කචත්තිචත්තස්ස පරිභොගත්ථාය
නිබ්බත්තනතො අනොමසත්තපරිභොගංයෙව හොති, තම්පි බුද්ධරතනසමං
නත්ථි. යදි හි අනොමසත්තපරිභොගට්ඨෙන රතනං, තථාගතොව රතනං.
තථාගතො හි ලොකෙ ඔමකසත්තසම්මතානං අනුපනිස්සයසම්පන්නානං
විපරිතදස්සනානං පුරණකස්සපාදීනං ඡන්තං සත්ථාරානං අඤ්ඤෙසඤ්ච
එවරූපානං සුපිනන්තෙපි අපරිභොගො. උපනිස්සයසම්පන්නානං පන
චතුස්පදායපි ගාථාය පරියොසානෙ අරහත්තමධිගන්තුං සමත්ථානං
නිබ්බේධිකඤ්ඤාණදස්සනානං බාහියදාරුචිරියජ්ජහුතීනං අඤ්ඤෙසඤ්ච
මහාකුලජ්ජපුතානං මහාසාවකානං පරිභොගො, තෙ හි තං
දස්සනානුත්තරියසවනානුත්තරියපාරිවරියානුත්තරියාදීනි සාධෙන්නා තථාගතං
පරිභුඤ්ජන්ති. එවං අනොමසත්තපරිභොගට්ඨෙනාපි තථාගතසමං රතනං
නත්ථි.

යම්පි තං අවිසෙසතො රතිජනනට්ඨෙන රතනං. සෙය්‍යථිදං – රඤ්ඤො
චක්කචත්තිස්ස චක්කරතනං. තඤ්ඤි දිස්වාච රාජා චක්කචත්ති අත්තමනො
හොති, එවම්පි තං රඤ්ඤො රතිං ජනෙති. පුන චපරං රාජා චක්කචත්ති වාමෙන
හත්ථොන සුවණ්ණභිච්ඡාරං ගහෙත්වා දක්ඛිණෙන හත්ථොන චක්කරතනං

අබ්භුක්කිරති “පවත්තතු භවං චක්කරතනං, අභිවිජ්ජනාතු භවං චක්කරතන” න්ති. තතො චක්කරතනං පඤ්චඩ්ඨිතිකං විය තුරියං මධුරස්සරං නිච්ඡරන්තං ආකාසෙන පුරත්ථිමං දිසං ගච්ඡති, අන්වදෙව රාජා, චක්කචත්ති චක්කානුභාවෙන ද්වාදසයොජනවිත්ථිණ්ණාය චතුරඩ්ඨිනියා සෙනාය නාතිඋච්චං නාතිනීචං උච්චරුක්ඛානං හෙට්ඨාභාගෙන, නීවරුක්ඛානං උපරිභාගෙන, රුක්ඛෙසු පුප්ඵළපල්ලවාදිපණ්ණාකාරං ගහෙත්වා ආගතානං හත්ථතො පණ්ණාකාරඤ්ච ගණ්හන්තො “එහි බො, මහාරාජා” ති ඵ්චමාදිනා පරමනිපච්චිකාරෙන ආගතෙ පටිරාජානො “පාණො න හන්තබ්බො” තිආදිනා නයෙන අනුසාසන්තො ගච්ඡති. යත්ථ පන රාජා භුඤ්ජීතුකාමො වා දිවාසෙය්‍යං වා කප්පෙතුකාමො හොති, තත්ථ චක්කරතනං ආකාසා ඔරොහිත්වා උදකාදිසබ්බකිච්චක්ඛමෙ සමෙ භූමිභාගෙ අක්ඛාහතං විය තිට්ඨති. පුන රඤ්ඤො ගමනවිත්තෙ උප්පන්නෙ පුරිමනායෙනෙව සද්දං කරොන්තං ගච්ඡති, තං සුත්වා ද්වාදසයොජනිකාපි පරිසා ආකාසෙන ගච්ඡති. චක්කරතනං අනුපුබ්බෙන පුරත්ථිමං සමුද්දං අජ්ඣොගාහති, තස්මිං අජ්ඣොගාහන්තෙ උදකං යොජනප්පමාණං අපගන්ත්වා හිත්තිකතං විය තිට්ඨති. මහාජනො යථාකාමං සත්ත රතනානි ගණ්හාති. පුන රාජා සුවණ්ණහිඩ්ධිකාරං ගහෙත්වා “ඉතො පට්ඨාය මම රජ්ජ” න්ති උදකෙන අබ්භුක්කිරිත්වා නිවත්තති. සෙනා පුරතො හොති, චක්කරතනං පච්ඡතො, රාජා මජ්ඣෙ. චක්කරතනෙන ඔසක්කිතොසක්කිතට්ඨානං උදකං පරිපූරති. එතෙනෙව උපායෙන දක්ඛිණපච්ඡිමුත්තරෙපි සමුද්දෙ ගච්ඡති.

ඵචං චතුද්දිසං අනුසංයායිත්වා චක්කරතනං තියොජනප්පමාණං ආකාසං ආරොහති. තත්ථ ඨිතො රාජා චක්කරතනානුභාවෙන විජිතවිජයො පඤ්චසතපරිත්තදීපපටිමණ්ඩිතං සත්තයොජනසහස්සපරිමණ්ඩලං පුබ්බවිදෙහං, තථා අට්ඨයොජනසහස්සපරිමණ්ඩලං උත්තරකුරුං, සත්තයොජනසහස්සපරිමණ්ඩලංයෙව අපරගොයානං,

දසයොජනසහස්සපරිමණ්ඩලං ජමබ්බදීපඤ්චාති එවං.
 චතුමහාදීපද්වීපහස්සපරිත්තදීපපටිමණ්ඩිතං එකං චක්කවාලං.
 සුඵල්ලපුණ්ඩරීකවනං විය ඔලොකෙති. එවං ඔලොකයතො චස්ස අනප්පකා
 රති උප්පජ්ජති. එවම්පි තං චක්කරතනං රඤ්ඤො රතිං ජනෙති, තම්පි
 බුද්ධරතනසමං නත්ථී. යදි හි රතිජනනටියෙන රතනං, තථාගතොච රතනං, කිං
 කරිස්සති එතං චක්කරතනං? තථාගතො හි යස්සා දිබ්බාය රතියා
 චක්කරතනාදිහි සබ්බෙහිපි ජනිතා චක්කවත්තිරති සඬ්ඛම්පි කලම්පි
 කලහාගම්පි න උපෙති, තතොපි රතීතො උත්තරිතරඤ්ච පණිතතරඤ්ච
 අත්තතො ඔවාදප්පටිකරානං අසඬ්ඛොය්‍යානම්පි දෙවමනුස්සානං
 පඨමජ්ඣානරතිං දුතියතතියචතුත්ථපඤ්චමජ්ඣානරතිං,
 ආකාසානඤ්චායතනරතිං,
 විඤ්ඤාණඤ්චායතනආකිඤ්චඤ්ඤායතනනෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනරතිං,
 සොතාපත්තිමග්ගරතිං, සොතාපත්තිඵලරතිං,
 සකදාගාමීඅනාගාමීඅරහත්තමග්ගඵලරතිඤ්ච ජනෙති. එවං රතිජනනටියෙනාපි
 තථාගතසමං රතනං නත්ථීති.

අපිච රතනං නාමෙතං දුට්ඨං හොති සවිඤ්ඤාණකමවිඤ්ඤාණකඤ්ච.
 තත්ථ අවිඤ්ඤාණකං චක්කරතනං මණ්ඩරතනඤ්ච, යං වා පනඤ්ඤම්පි
 අනින්ද්‍රියබද්ධසුචණ්ණරජතාදි, සවිඤ්ඤාණකං
 හත්ථීරතනාදිපරිණායකරතනපරියොසානං, යං වා පනඤ්ඤම්පි ඵවරූපං
 ඉන්ද්‍රියබද්ධං. එවං දුට්ඨෙ චෙත්ථ සවිඤ්ඤාණකරතනං අග්ගමක්ඛායති.
 කස්මා? යස්මා අවිඤ්ඤාණකං සුචණ්ණරජතමණිමුත්තාදිරතනං
 සවිඤ්ඤාණකානං හත්ථීරතනාදීනං අලඬිකාරත්ථාය උපතීයති.

සවිඤ්ඤාණකරතනම්පි දුට්ඨං තිරච්ඡානගතරතනං, මනුස්සරතනඤ්ච.
 තත්ථ මනුස්සරතනං අග්ගමක්ඛායති. කස්මා? යස්මා තිරච්ඡානගතරතනං
 මනුස්සරතනස්ස ඔපවය්‍යං හොති. මනුස්සරතනම්පි දුට්ඨං ඉත්ථීරතනං,

පුරිසරතනඤ්ච. තත්ථ පුරිසරතනං අග්ගමක්ඛායති. කස්මා? යස්මා ඉත්ථීරතනං පුරිසරතනස්ස පරිවාරිකත්තං ආපජ්ජති. පුරිසරතනම්පි දුට්ඨං අගාරිකරතනං, අනගාරිකරතනඤ්ච. තත්ථ අනගාරිකරතනං අග්ගමක්ඛායති. කස්මා? යස්මා අගාරිකරතනෙසු අග්ගො චක්ඛවත්තිපි සීලාදිගුණයුත්තං අනගාරිකරතනං පඤ්චපතිට්ඨිතෙන චන්දිත්වා උපට්ඨතිත්වා පයිරුපාසිත්වා දිබ්බමානුසිකා සම්පත්තියො පාපුණිත්වා අන්තෙ නිබ්බානසම්පත්තිං පාපුණාති.

එවං අනගාරිකරතනම්පි දුට්ඨං අරියපුට්ඨජ්ජනවසෙන. අරියරතනම්පි දුට්ඨං සෙබ්බසෙබ්බවසෙන. අසෙබ්බරතනම්පි දුට්ඨං සුක්ඛවිපස්සකසමථයානිකවසෙන. සමථයානිකරතනම්පි දුට්ඨං සාවකපාරමිජ්ජත්තමජ්ජත්තඤ්ච. තත්ථ සාවකපාරමිජ්ජත්තං අග්ගමක්ඛායති. කස්මා? ගුණමහත්තතාය. සාවකපාරමිජ්ජත්තරතනතොපි පච්චෙකඛුද්ධරතනං අග්ගමක්ඛායති. කස්මා? ගුණමහත්තතාය. සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානසදිසාපි හි අනෙකසතා සාවකා එකස්ස පච්චෙකඛුද්ධස්ස ගුණානං සතභාගම්පි න උපෙන්නි. පච්චෙකඛුද්ධරතනතොපි සම්මාසම්ඛුද්ධරතනං අග්ගමක්ඛායති. කස්මා? ගුණමහත්තතාය. සකලම්පි හි ජම්ඛුදීපං පුරෙත්වා පල්ලඬිකෙන පල්ලඬිකං සට්ඨන්තා නිසින්තා පච්චෙකඛුද්ධා එකස්ස සම්මාසම්ඛුද්ධස්ස ගුණානං නෙව සඬ්ඛං න කලං න කලභාගං උපෙන්නි. චුත්තඤ්ඤෙනං භගවතා – “යාවතා, හික්ඛවෙ, සත්තා අපදා වා...පෙ... තථාගතො තෙසං අග්ගමක්ඛායති” තිආදි (අ. නි. 4.34; 5.32; ඉතිවු. 90). එවං කෙනචි පරියායෙන තථාගතසමං රතනං නත්ථී. තෙනාහ භගවා – “න නො සමං අත්ථී තථාගතෙනා”ති.

එවං භගවා ඛුද්ධරතනස්ස අඤ්ඤෙහි රතනෙහි අසමතං වත්වා ඉදානි තෙසං සත්තානං උජ්ජන්තඋපද්දවචුපසමත්ථං නෙව ජාතිං න ගොත්තං න කොලපුත්තියං න වණ්ණපොක්ඛරතාදිං නිස්සාය, අපිව බො අවිච්ඡිපාදාය භවග්ගපරියන්තෙ ලොකෙ සීලසමාධික්ඛන්ධාදීහි ගුණෙහි ඛුද්ධරතනස්ස

අසදිසභාවං නිස්සාය සච්චවචනං පයුඤ්ජනි “ඉදම්පි බුද්ධෙ රතනං පඤ්ඤානං,
එතෙන සච්චෙන සුවත්ථි භොතු”ති.

තස්සත්ථො – ඉදම්පි ඉධ වා හුරං වා සග්ගෙසු වා යංකිඤ්චි අත්ථි විත්තං වා
රතනං වා, තෙන සද්ධිං තෙහි තෙහි ගුණෙහි අසමත්තා බුද්ධෙ රතනං පඤ්ඤානං.
යදි හි එතං සච්චං, අථ එතෙන සච්චෙන ඉමෙසං පාඤ්ඤානං සුවත්ථි භොතු,
සොහනානං අත්ථිතා භොතු අරොගතා නිරුපද්දවතාති. එත්ථ ව යථා “චක්ඛු
බ්බො, ආනන්ද, සුඤ්ඤං අත්තෙන වා අත්තනියෙන වා”ති එවමාදිසු (සං. නි.
4.85) අත්තභාවෙන වා අත්තනියභාවෙන වාති අත්ථො. ඉතරථා හි චක්ඛු
අත්තා වා අත්තනියං වාති අප්පට්ඨිද්ධමෙව සියා. එවං රතනං පඤ්ඤානං
රතනත්තං පඤ්ඤානං, රතනභාවො පඤ්ඤාතොති අයමත්ථො වෙදිතබ්බො. ඉතරථා
හි බුද්ධො නෙව රතනත්ති සිජ්ඣෙය්‍ය. න හි යත්ථ රතනං අත්ථි, තං
රතනත්ති න සිජ්ඣති. යත්ථ පන විත්තිකතාදිඅත්ථසඬ්ඛානං යෙන වා තෙන
වා විධිතා සම්බන්ධගතං රතනං අත්ථි, යස්මා තං රතනත්තමුපාදාය රතනත්ති
පඤ්ඤාපියති, තස්මා තස්ස රතනස්ස අත්ථිතාය රතනත්ති සිජ්ඣති. අථ වා
ඉදම්පි බුද්ධෙ රතනත්ති ඉමිනාපි පකාමරෙන බුද්ධොව රතනත්ති එවමත්ථො
වෙදිතබ්බො. චුත්තමත්තාය ච භගවතා ඉමාය ගාථාය රාජකුලස්ස සොත්ථි
ජාතා, භයං වුපසන්තං. ඉමිස්සා ගාථාය ආණා කොට්ඨසතසහස්සවක්කවාලෙසු
අමනුස්සෙහි පටිග්ගහිතාති.

බයං විරාගන්තිගාථාවණ්ණනා

4. එවං බුද්ධගුණෙන සච්චං වත්ථා ඉදානි නිබ්බානධම්මගුණෙන
චත්තුමාරද්ධො “බයං විරාග”න්ති. තත්ථ යස්මා නිබ්බානසච්ඡිකිරියාය
රාගාදයො බිණා භොන්ති පරික්ඛිණා, යස්මා වා තං තෙසං
අනුප්පාදනිරොධක්ඛයමත්තං, යස්මා ච තං රාගාදිවිප්පයුත්තං සම්පයොගතො
ච ආරම්මණතො ව, යස්මා වා තම්හි සච්ඡිකතෙ රාගාදයො අච්චන්තං විරත්තා

හොන්නි විගතා විද්ධස්තා, තස්මා බයන්නි ච විරාගන්නි ච වුවචති. යස්මා පනස්ස න උප්පාදො පඤ්ඤායති, න වයො, න ධීතස්ස අඤ්ඤාථත්තං තස්මා තං න ජායති න ජීයති න මීයතීති කත්වා අමතන්නි වුවචති. උත්තමත්ථෙන පන අතප්පකට්ඨෙන ච පණීතන්නි. යදප්ඤ්ඤාති යං අප්ඤ්ඤා වින්දි පටිලහි, අත්තනො ඤාණබලෙන සච්ඡාකාසි. සකාමුතීති සකාකුලප්පසුතත්තා සකොයා, මොනෙය්‍යධම්මසමන්තාගතත්තා මුනි, සකොයා එව මුනි සකාමුනි. සමාහිතොති අරියමග්ගසමාධිතා සමාහිතවිත්තො. න තෙන ධම්මෙන සමත්ථී කිඤ්චිති තෙන බයාදිනාමකෙන සකාමුනිතා අධිගතෙන ධම්මෙන සමං කිඤ්චි ධම්මජාතං නත්ථී. තස්මා සුත්තන්තරෙපි වුත්තං – “යාවතා, හික්ඛවෙ, ධම්මා සඬ්ඛතා වා අසඬ්ඛතා වා, විරාගො තෙසං අග්ගමක්ඛායතී” තිආදි (අ. නි. 4.34; ඉතිවු. 90).

එවං භගවා නිබ්බානධම්මස්ස අඤ්ඤාහි ධම්මෙහි අසමතං වත්වා ඉදානි තෙසං සත්තානං උප්පන්නඋපද්දවච්චපසමත්ථං බයවිරාගාමතපණීතතාගුණෙහි නිබ්බානධම්මරතනස්ස අසදිසභාවං නිස්සාය සච්චවචනං පයුඤ්ජති “ඉදම්පි ධම්මෙ රතනං පණීතං, එතෙන සච්චෙන සුවත්ථී හොතු”ති. තස්සත්ථො පුරිමගාථාය වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. ඉමිස්සාපි ගාථාය ආණා කොට්ඨසතසහස්සවක්කවාලෙසු අමනුස්සෙහි පටිග්ගහිතාති.

යං බුද්ධසෙට්ඨොතිගාථාවණ්ණනා

5. එවං නිබ්බානධම්මගුණෙන සච්චං වත්වා ඉදානි මග්ගධම්මගුණෙන වත්තුමාරද්ධො “යං බුද්ධසෙට්ඨො”ති. තත්ථ “බුද්ධස්ස සච්චානී” තිආදිනා නයෙන බුද්ධො, උත්තමො පසංසනීයො වානි සෙට්ඨො, බුද්ධො ච සො සෙට්ඨො වානි බුද්ධසෙට්ඨො, අනුබුද්ධපච්චෙකබුද්ධසුතබුද්ධබොසු වා බුද්ධෙසු සෙට්ඨොති බුද්ධසෙට්ඨො. සො බුද්ධසෙට්ඨො යං පරිවණ්ණයි “අට්ඨඨිගිකොව මග්ගානං, බෙමං නිබ්බානපත්තියා”ති (ම. නි. 2.215) ච

“අරියං වො, භික්ඛවෙ, සම්මාසමාධිං දෙසිස්සාමි සඋපනිසං සපරික්ඛාර” න්ති (ම. නි. 3.136) ව ඵවමාදිනා නයෙන තත්ථ තත්ථ පසංසි පකාසයි. සුචිත්ති කිලෙසමලසමුච්ඡේදකරණතො අව්චන්තවොදානං.

සමාධිමානන්තරිකඤ්ඤමාහුති යඤ්ච අත්තනො පවත්තිසමනන්තරං නියමෙනෙව ඵලපදානතො “ආනන්තරිකසමාධි” ති ආහු. න භි මග්ගසමාධිමිති උප්පන්නෙ තස්ස ඵලුප්පත්තිනිසෙධකො කොචි අත්තරායො අත්ථී. යථාහ –

“අයඤ්ච පුග්ගලො සොනාපත්තිඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපන්නො අස්ස, කප්පස්ස ව උඬ්ඨය්හනවෙලා අස්ස, නෙව තාව කප්පො උඬ්ඨය්හෙයා, යාචායං පුග්ගලො න සොනාපත්තිඵලං සච්ඡිකරොති, අයං වුච්චති පුග්ගලො ධීතකප්පි. සබ්බෙසි මග්ගසමඬ්ඨිගිනො පුග්ගලා ධීතකප්පිනො” ති (පු. ප. 17).

සමාධිනා තෙන සමො න විජ්ජතීති තෙන බුද්ධසෙට්ඨපරිවණ්ණිතෙන සුචිනා ආනන්තරිකසමාධිනා සමො රූපාවචරසමාධි වා අරූපාවචරසමාධි වා කොචි න විජ්ජති. කස්මා? තෙසං භාවිතත්තා තත්ථ තත්ථ බ්‍රහ්මලොකෙ උපපන්නස්සාපි පුන නිරයාදීසුපි උපපත්තිසම්භවතො, ඉමස්ස ව අරහත්තසමාධිස්ස භාවිතත්තා අරියපුග්ගලස්ස සබ්බුපපත්තිසමුග්ගාතසම්භවතො. තස්මා සුත්තන්තරෙපි වුත්තං – “යාවතා, භික්ඛවෙ, ධම්මා සඬ්ඛතා...පෙ.... අරියො අට්ඨඬ්ඨිගිකො මග්ගො, තෙසං අග්ගමක්ඛායතී” තිආදි (අ. නි. 4.34; ඉතිවු. 90).

ඵවං හගවා ආනන්තරිකසමාධිස්ස අඤ්ඤෙහි සමාධිහි අසමතං වත්වා ඉදානි පුරිමනයෙනෙව මග්ගධම්මරතනස්ස අසදිසභාවං නිස්සාය සච්චවචනං පයුඤ්ජති “ඉදම්පි ධම්මෙ...පෙ.... හොතු” ති. තස්සත්ථො පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. ඉමිස්සාපි ගාථාය ආණා කොට්ඨකසහස්සවක්කවාලෙසු අමනුස්සෙහි පටිග්ගහිතාති.

යෙ පුග්ගලානිගාථාවණ්ණනා

6. එවං මග්ගධම්මගුණෙනාපි සච්චං චත්ථා ඉදානි සඨසගුණෙනාපි චත්තුමාරද්ධො “යෙ පුග්ගලා”ති. තත්ථ යෙනි අනියමෙත්ථා උද්දෙසො. පුග්ගලානි සත්තා. අට්ඨාති තෙසං ගණනපරිච්ඡෙදො. තෙ හි චත්තාරො ච පටිපන්නා චත්තාරො ච එලෙ ධීතාති අට්ඨ හොන්ති. සතං පසත්ථාති සප්පුරිසෙහි බුද්ධපච්චෙකබුද්ධබුද්ධසාවකෙහි අඤ්ඤෙහි ච දෙවමනුස්සෙහි පසත්ථා. කස්මා? සහජාතසීලාදිගුණයොගා. තෙසඤ්ඤි වම්පකවකුලකුසුමාදීනං සහජාතවණ්ණගන්ධාදයො විය සහජාතා සීලසමාධිආදයො ගුණා, තෙන තෙ වණ්ණගන්ධාදිසම්පන්නාති විය පුප්ථාති දෙවමනුස්සානං සතං පියා මනාපා පසංසනීයා ච හොන්ති. තෙන චුත්තං “යෙ පුග්ගලා අට්ඨසතං පසත්ථා”ති.

අථ චා යෙනි අනියමෙත්ථා උද්දෙසො. පුග්ගලානි සත්තා. අට්ඨසතන්ති තෙසං ගණනපරිච්ඡෙදො. තෙ හි එකඛ්ඪී කොලංකොලො සත්තක්ඛත්තුපරමොති තයො සොතාපන්නා. කාමරූපාරූපහවෙසු අධිගතඵලා තයො සකදාගාමිනො. තෙ සබ්බෙපි චතුත්තං පටිපදානං වසෙන චතුච්ඡති. අන්තරාපරිනිබ්බායී, උපහච්චපරිනිබ්බායී, සසඬාරපරිනිබ්බායී, අසඬාරපරිනිබ්බායී, උද්ධංසොතො, අකනිට්ඨගාමීති අවිහෙසු පඤ්ච. තථා අතප්පසුදස්සසුදස්සිසු. අකනිට්ඨෙසු පන උද්ධංසොතවජ්ජා චත්තාරොති චතුච්ඡති අනාගාමිනො. සුක්ඛවිපස්සකො සමථයාතිකොති ද්වෙ අරහත්තො. චත්තාරො මග්ගට්ඨාති චතුපඤ්ඤාස. තෙ සබ්බෙපි සද්ධාධුරපඤ්ඤාධුරානං වසෙන දිගුණා භුත්ථා අට්ඨසතං හොන්ති. සෙසං චුත්තනයමෙව.

චත්තාරි එතාති යුගාති හොන්තීති තෙ සබ්බෙපි අට්ඨ චා අට්ඨසතං වාති විත්ථාරවසෙන උද්දිට්ඨපුග්ගලා සඬබ්බෙපවසෙන සොතාපත්තිමග්ගට්ඨො ඵලට්ඨොති එකං යුගං, එවං යාච අරහත්තමග්ගට්ඨො ඵලට්ඨොති එකං යුගන්ති චත්තාරි යුගාති හොන්ති. තෙ දක්ඛිණෙය්‍යාති එත්ථ තෙති පුබ්බෙ

අනියමෙන්වා උද්දිට්ඨානං නියමෙන්වා නිද්දෙසො. යෙ පුග්ගලා විත්ථාරවසෙන අට්ඨ වා, අට්ඨසතං වා, සඬ්ඛෙපවසෙන චත්තාරි යුගානි භොන්තීති වුත්තා, සඬ්ඛෙපි තෙ දක්ඛිණං අරහන්තීති දක්ඛිණෙය්‍යා. දක්ඛිණා නාම කම්මඤ්ච කම්මවිපාකඤ්ච සද්දහිත්වා “එස මෙ ඉදං වෙජ්ජකම්මං වා ජඬ්ඝපෙසනිකං වා කර්ස්සතී”ති එවමාදීනි අනපෙක්ඛිත්වා දියාමානො දෙය්‍යාධම්මො, තං අරහන්ති නාම සීලාදිගුණයුත්තා පුග්ගලා, ඉමෙ ච තාදිසා, තෙන වුච්චන්ති “තෙ දක්ඛිණෙය්‍යා”ති.

සුගතස්ස සාවකාති භගවා සොහනෙන ගමනෙන යුත්තත්තා, සොහනඤ්ච ඨානං ගතත්තා, සුට්ඨු ච ගතත්තා, සුට්ඨු එව ච ගදත්තා සුගතො, තස්ස සුගතස්ස. සඬ්ඛෙපි තෙ වචනං සුඤ්ඤාන්තීති සාවකා. කාමඤ්ච අඤ්ඤෙපි සුඤ්ඤාන්ති, න පන සුත්වා කත්තඛිඛකිච්චං කරොන්ති, ඉමෙ පන සුත්වා කත්තඛිඛං ධම්මානුධම්මජ්ජපට්ඨන්ති. කත්වා මග්ගඵලානි පත්තා, තස්මා “සාවකා”ති වුච්චන්ති. එතෙසු දින්නානි මහජ්ජලානීති එතෙසු සුගතසාවකෙසු අජ්ජකානිපි දානානි දින්නානි පටිග්ගාහකතො දක්ඛිණාච්ඡුද්ධිභාවං උපගතත්තා මහජ්ජලානි භොන්ති. තස්මා සුත්තන්තරෙපි වුත්තං –

“යාවතා, හික්ඛවෙ, සඬ්ඝා වා ගණා වා තථාගතසාවකසඬ්ඝො, තෙසං අග්ගමක්ඛායති, යදිදං චත්තාරි පුරිසයුගානි අට්ඨ පුරිසපුග්ගලා, එස භගවතො සාවකසඬ්ඝො...පෙ.... අග්ගො විපාකො භොතී”ති (අ. නි. 4.34; 5.32; ඉතිවු. 90).

එවං භගවා සඬ්ඛෙසම්පි මග්ගට්ඨඵලට්ඨානං වසෙන සඬ්ඝරතනස්ස ගුණං වත්වා ඉදානි තමෙව ගුණං නිස්සාය සච්චවචනං පයුඤ්ජති “ඉදම්පි සඬ්ඝෙ”ති. තස්සත්ථො පුඬ්ඛෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතඛිඛො. ඉමිස්සාපි ගාථාය ආණා කොට්ඨකසහස්සවක්කවාලෙසු අමනුස්සෙහි පටිග්ගහිතාති.

7. එවං මග්ගට්ඨඵලට්ඨානං වසෙන සඬ්ඝගුණෙන සච්චං වත්වා ඉදානි තතො එකච්චානං ඵලසමාපත්තිසුඛමනුභවත්තානං ඛිණාසවපුග්ගලානංයෙව ගුණෙන වත්තුමාරද්ධො “යෙ සුප්පයුත්තා”ති. තත්ථ යෙනි අනියම්තුද්දෙසවචනං. සුප්පයුත්තාති සුට්ඨු පයුත්තා, අනෙකච්ඡිතං අනෙසනං පහාය සුද්ධාජීවිතං නිස්සාය විපස්සනාය අත්තානං පසුඤ්ජිතුමාරද්ධාති අත්ථො. අථ වා සුප්පයුත්තාති සුච්ඡුද්ධකායවච්ඡයොගසමන්තාගතා, තෙන තෙසං සීලක්ඛන්ධං දස්සෙති. මනසා දළ්භෙනාති දළ්භෙන මනසා, ථීරසමාධියුත්තෙන චෙතසාති අත්ථො. තෙන තෙසං සමාධික්ඛන්ධං දස්සෙති. නික්කාමිනොති කායෙ ව ජීවිතෙ ව අනපෙක්ඛා හුත්වා පඤ්ඤාධුරෙන වීරියෙන සබ්බකිලෙසෙහි කතනික්කමනා. තෙන තෙසං වීරියසම්පන්නං පඤ්ඤක්ඛන්ධං දස්සෙති.

ගොතමසාසනම්හීති ගොත්තතො ගොතමස්ස තථාගතස්සෙව සාසනම්හි. තෙන ඉතො ඛහිද්ධා නානප්පකාරම්පි අමරතපං කරොන්තානං සුප්පයොගාදිගුණාභාවතො කිලෙසෙහි නික්කමනාභාවං දස්සෙති. තෙති පුබ්බෙ උද්දිට්ඨානං නිද්දෙසවචනං. පත්තිපත්තාති එත්ථ පත්තබ්බාති පත්ති, පත්තබ්බා නාම පත්තුං අරහා, යං පත්වා අච්චන්තයොගක්ඛෙමිතො භොන්ති, අරහත්තඵලස්සෙතං අධිවචනං, තං පත්තිං පත්තාති පත්තිපත්තා. අමතන්ති නිබ්බානං. විගය්හාති ආරම්මණවසෙන විගාහිත්වා. ලද්ධාති ලභිත්වා. මුධාති අබ්‍යයෙන කාකණිකමත්තම්පි බ්‍යයං අකත්වා. නිබ්බුතින්ති පටිප්පස්සද්ධකිලෙසදරථං ඵලසමාපත්තිං. භුඤ්ජමානාති අනුභවමානා. කිං චුත්තං භොති? යෙ ඉමස්මිං ගොතමසාසනම්හි සීලසම්පන්නත්තා සුප්පයුත්තා, සමාධිසම්පන්නත්තා මනසා දළ්භෙන, පඤ්ඤාසම්පන්නත්තා නික්කාමිනො,

තෙ ඉමාය සම්මාපටිපදාය අමතං විගය්හ මුධා ලද්ධා ඵලසමාපත්තිසඤ්ඤිතං
නිබ්බුතිං භුඤ්ජමානා පත්තිපත්තා නාම භොන්තීති.

එවං භගවා ඵලසමාපත්තිසුඛමනුභවත්තානං ඛිණාසවපුග්ගලානමෙව
වසෙන සඬ්ඝරතනස්ස ගුණං වත්වා ඉදානි තමෙව ගුණං නිස්සාය සච්චවචනං
පයුඤ්ජති “ඉදම්පි සඬ්ඝෙ”ති. තස්සත්ථො පුබ්බෙ චුත්තනයෙනෙව
වෙදිතබ්බො. ඉමිස්සාපි ගාථාය ආණා කොට්ඨසතසහස්සවක්කවාලෙසු
අමනුස්සෙහි පටිග්ගහිතාති.

යථිත්දබ්බිලොතිගාථාවණ්ණනා

8. එවං ඛිණාසවපුග්ගලානං ගුණෙන සඬ්ඝාදිට්ඨානං සච්චං වත්වා ඉදානි
බහුජනපච්චක්ඛෙන සොතාපත්තස්සෙව ගුණෙන වත්තුමාරද්ධො
“යථිත්දබ්බිලො”ති. තත්ථ යථාති උපමාවචනං. ඉත්දබ්බිලොති
නගරද්වාරවිනිවාරණත්ථං උම්මාරබ්භන්තරෙ අට්ඨ වා දස වා හත්ථෙ පථවිං.
බණ්ණත්වා ආකොට්ඨස්ස සාරදාරුමයථම්භස්සෙතං අධිවචනං. පථවීන්ති භූමිං.
සිතොති අන්තො පච්ඡිත්වා නිස්සිතො. සියාති භවෙය්‍ය. චතුබ්භි වාතෙහිති
චතුහි දිසාහි ආගතෙහි වාතෙහි. අසම්පකම්පියොති කම්පෙතුං වා වාලෙතුං වා
අසක්කුණෙය්‍යා. තථුපමන්ති තථාවිධං. සජ්ජුරිසන්ති උත්තමපුරිසං. වදාමීති
භණාමි. යො අරියසච්චානි අවෙච්ච පස්සතීති යො වත්තාරි අරියසච්චානි
පඤ්ඤාය අජ්ඣොගාහෙත්වා පස්සති. තත්ථ අරියසච්චානි කුමාරපඤ්ඤෙ
චුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බානි.

අයං පනෙත්ථ සඬ්ඝෙපත්ථො – යථා හි ඉත්දබ්බිලො ගම්හිරනෙමකාය
පථවිස්සිතො චතුබ්භි වාතෙහි අසම්පකම්පියො සියා, ඉමම්පි සජ්ජුරිසං
තථුපමමෙව වදාමි, යො අරියසච්චානි අවෙච්ච පස්සති. කස්මා? යස්මා සොපි
ඉත්දබ්බිලො විය චතුහි වාතෙහි සබ්බතිත්ථියවාදවාතෙහි අසම්පකම්පියො

හොති, තම්භා දස්සනා කෙනවි කම්පෙනුං වා වාලෙනුං වා අසක්කුණෙය්‍යා.
තස්මා සුත්තන්තරෙපි වුත්තං -

“සෙය්‍යාථාපි, හික්ඛවෙ, අයොඛිලො වා ඉන්දඛිලො වා
ගම්භීරනෙමො සුනිබාතො අවලො අසම්පකම්පි, පුරත්ථිමාය වෙපි දිසාය
ආගච්ඡෙය්‍යා භුසා වාතවුට්ඨි, නෙව නං සඬ්ඛම්පෙය්‍යා න සම්පකම්පෙය්‍යා
න සම්පවාලෙය්‍යා. පච්ඡිමාය...පෙ.... දක්ඛිණාය, උත්තරායපි
වෙ...පෙ.... න සම්පවාලෙය්‍යා. තං කිස්ස හෙතු? ගම්භීරත්තා, හික්ඛවෙ,
නෙමස්ස, සුනිබාතත්තා ඉන්දඛිලස්ස. එවමෙව ඛො, හික්ඛවෙ, යෙ ව
ඛො කෙච්ඡි සමණා වා බ්‍රාහ්මණා වා ‘ඉදං දුක්ඛන්ති...පෙ.... පටිපදා’ති
යථාභූතං පජානන්ති, තෙ න අඤ්ඤස්ස සමණස්ස වා බ්‍රාහ්මණස්ස වා
මුඛං ඔලොකෙන්ති ‘අයං නුත භවං ජානං ජානාති, පස්සං පස්සති’ති. තං
කිස්ස හෙතු? සුදිට්ඨත්තා, හික්ඛවෙ, චතුත්තං අරියසච්චාන’න්ති (සං.
නි. 5.1109).

එවං භගවා බහුජනපච්චක්ඛස්ස සොතාපන්තස්සෙව වසෙන
සඬ්ඝරතනස්ස ගුණං චත්වා ඉදානි තමෙව ගුණං නිස්සාය සච්චවචනං
පයුඤ්ජති “ඉදම්පි සඬ්ඝෙ”ති. තස්සත්ථො පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව
වෙදිතඛිඛො. ඉමිස්සාපි ගාථාය ආණා කොට්ඨසතසහස්සවක්කවාලෙසු
අමනුස්සෙහි පටිග්ගහිතාති.

යෙ අරියසච්චානීතිගාථාවණ්ණනා

9. එවං අවිසෙසතො සොතාපන්තස්ස ගුණෙන සඬ්ඝාධිට්ඨානං සච්චං
චත්වා ඉදානි යෙ තෙ තයො සොතාපන්තා එකඛිඪී කොලංකොලො
සත්තක්ඛත්තුපරමොති. යථාහ -

“ඉධෙකච්චො පුග්ගලො තිණ්ණං සංයොජනානං පරික්ඛයා
 සොතාපන්නො හොති...පෙ.... සො එකංයෙව භවං නිබ්බත්තිත්වා
 දුක්ඛස්සන්තං කරොති, අයං එකඛිජී. තථා ද්වෙ වා තිණ්ණි වා කුලානි
 සන්ධාවිත්වා සංසරිත්වා දුක්ඛස්සන්තං කරොති, අයං කොලංකොලො.
 තථා සත්තක්ඛත්තුං දෙවෙසු ව මනුස්සෙසු ව සන්ධාවිත්වා සංසරිත්වා
 දුක්ඛස්සන්තං කරොති, අයං සත්තක්ඛත්තුපරමො”ති (පු. ප. 31-33).

තෙසං සබ්බකනිට්ඨස්ස සත්තක්ඛත්තුපරමස්ස ගුණෙන වත්තුමාරද්ධො
 “යෙ අරියසච්චානී”ති. තත්ථ යෙ අරියසච්චානීති එතං චුත්තනයමෙව.

විභාවයන්තීති පඤ්ඤාඛිභාසෙන සච්චජ්ජට්ඨිජාදකං කිලෙසන්ධකාරං
 විධමිත්වා අත්තනො පකාසානි පාකටානි කරොන්ති. ගම්භීරපඤ්ඤනානි
 අජ්ජමෙය්‍යපඤ්ඤනය සදෙවකස්ස ලොකස්ස ඤාණෙන
 අලබ්භනෙය්‍යජ්ජට්ඨිපඤ්ඤන, සබ්බඤ්ඤනානි චුත්තං හොති.

සුදෙසිතානීති සමාසඛ්‍යාසසාකල්‍යාණෙකල්‍යාදීහි තෙහි තෙහි නයෙහි සුට්ඨු
 දෙසිතානි. කිඤ්චාපි තෙ හොන්ති භුසං පමත්තානි තෙ විභාවිතඅරියසච්චා
 පුග්ගලා කිඤ්චාපි දෙවරජ්ජවක්කවත්තිරජ්ජාදිජ්ජමාදට්ඨානං ආගම්ම භුසං
 පමත්තා හොන්ති, තථාපි සොතාපත්තිමග්ගඤ්ඤාණෙන

අභිසංඛාරවිඤ්ඤාණස්ස නිරොධෙන ය්‍යෙත්වා සත්ත භවෙ අනමතග්ගෙ
 සංසාරෙ යෙ උජ්ජජ්ජෙය්‍යං නාමඤ්ච රූපඤ්ච, තෙසං නිරුද්ධත්තා
 අත්ථඤ්ඤත්තා න අට්ඨමං භවං ආදියන්ති, සත්තමභවෙ එව පන විපස්සනං
 ආරභිත්වා අරහත්තං පාපුණන්ති.

එවං භගවා සත්තක්ඛත්තුපරමවසෙන සඤ්ඤානසස්ස ගුණං වත්වා ඉදානි
 තමෙව ගුණං නිස්සාය සච්චවචනං පසුඤ්ජති “ඉදම්පි සඤ්ඤා”ති. තස්සත්ථො
 පුබ්බෙ චුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. ඉමිස්සාපි ගාථාය ආණා
 කොට්ඨකසහස්සවක්කවාලෙසු අමනුස්සෙහි පටිග්ගහිතානි.

10. එවං සත්තක්ඛත්තුපරමස්ස අට්ඨමං භවං අනාදියනගුණෙන
සඤ්ඤාධිට්ඨානං සච්චං වත්වා ඉදානි තස්සෙව සත්ත භවෙ ආදියතොපි
අඤ්ඤෙහි අප්පභීතභවාදානෙනහි පුග්ගලෙහි විසිටියෙන ගුණෙන
වත්තුමාරද්ධො “සභාවස්සා”ති. තත්ථ සභාවාති සද්ධිංයෙව. අස්සාති “න තෙ
භවං අට්ඨමමාදියන්ති”ති චුත්තෙසු අඤ්ඤතරස්ස. දස්සනසම්පදායාති
සොතාපත්තිමග්ගසම්පත්තියා. සොතාපත්තිමග්ගො හි නිබ්බානං දිස්වා
කත්තබ්බකිච්චසම්පදාය සබ්බපයමං නිබ්බානදස්සනතො “දස්සන”න්ති
චුච්චති, තස්ස අත්තනි පාතුභාවො දස්සනසම්පදා, තාය දස්සනසම්පදාය සහ
එව. තයස්සු ධම්මා ජහිතා භවන්තිති එත්ථ අස්සු-ඉති පදපූරණමත්තෙ නිපාතො
“ඉදං සු මෙ, සාරිපුත්ත, මහාවිකට්ඨොජනස්මිං භොති”තිආදීසු (ම. නි. 1.156)
විය. යතො සභාවස්ස දස්සනසම්පදාය තයො ධම්මා ජහිතා භවන්ති පභීතා
භොන්තිති අයමෙත්ථ අත්ථො.

ඉදානි ජහිතධම්මදස්සනත්ථමාහ “සක්කායදිට්ඨි විචිකිච්ඡිතඤ්ච,
සීලබ්බතං වාපි යදත්ථි කිඤ්චි”ති. තත්ථ සති කායෙ විජ්ජමානො
උපාදානක්ඛන්ධපඤ්චකාබ්බො කායෙ විසතිවත්ථුකා දිට්ඨි සක්කායදිට්ඨි, සති
වා තත්ථ කායෙ දිට්ඨිතිපි සක්කායදිට්ඨි, යථාචුත්තජපකාරෙ කායෙ විජ්ජමානා
දිට්ඨිති අත්ථො. සතියෙව වා කායෙ දිට්ඨිතිපි සක්කායදිට්ඨි,
යථාචුත්තජපකාරෙ කායෙ විජ්ජමානො රූපාදිසඤ්ඤාතො අත්තාති එවං පවත්තා
දිට්ඨිති අත්ථො. තස්සා ව පභීතත්තා සබ්බදිට්ඨිගතාති පභීතානෙව භොන්ති.
සා හි නෙසං මූලං. සබ්බකිලෙසඛ්‍යාධිවූපසමනතො පඤ්ඤා “විකිච්ඡිත”න්ති
චුච්චති, තං පඤ්ඤාචිකිච්ඡිතං ඉතො විගතං, තතො වා පඤ්ඤාචිකිච්ඡිතා ඉදං
විගතන්ති විචිකිච්ඡිතං. “සත්ථරි කඬ්ඛති”තිආදීනා (ධ. ස. 1008; විහ. 915)
නයෙන චුත්තාය අට්ඨවත්ථුකාය විමතියා එතං අධිවචනං. තස්සා පභීතත්තා

සබ්බානිපි විචිකිච්ඡිකානි පහිනානි භොන්ති. තඤ්ඤි නෙසං මූලං. “ඉතො බහිද්ධා සමණුක්ඛාන්මණානං සිලෙන සුද්ධි වතෙන සුද්ධි”ති එවමාදීසු (ධ. ස. 1222; විහ. 938) ආගතං ගොසිලකුක්කුරසිලාදිකං සිලං ගොවතකුක්කුරවතාදිකඤ්ච වතං සිලබ්බතන්ති වුවිචති, තස්ස පහිනත්තා සබ්බමිපි නග්ගියමුණ්ඛිකාදිඅමරතපං පහිනං භොති. තඤ්ඤි තස්ස මූලං, තෙනෙව සබ්බාවසානෙ වුත්තං “යදත්ථි කිඤ්චි”ති. දුක්ඛදස්සනසම්පදාය වෙන්ථ සක්කායදිට්ඨි සමුදයදස්සනසම්පදාය විචිකිච්ඡිතං, මග්ගදස්සනනිබ්බානදස්සනසම්පදාය සිලබ්බතං පහියතිති විඤ්ඤාතබ්බං.

චතුහපායෙහිතිගාථාවණ්ණනා

11. එවමස්ස කිලෙසවට්ඨප්පහානං දස්සෙත්වා ඉදානි තස්මිං කිලෙසවට්ඨෙ සති යෙන විපාකවට්ඨෙන භවිතබ්බං, තප්පහානා තස්සාපි පහානං දීපෙන්නො ආහ “චතුහපායෙහි ච විප්පමුත්තො”ති. තත්ථ චත්තාරො අපායා නාම නිරයතිරච්ඡානපෙත්තිවිසයඅසුරකායා. තෙහි එස සත්ත භවෙ ආදියන්තොපි විප්පමුත්තොති අත්ථො.

එවමස්ස විපාකවට්ඨප්පහානං දස්සෙත්වා ඉදානි යමස්ස විපාකවට්ඨස්ස මූලභූතං කම්මවට්ඨං, තස්සාපි පහානං දස්සෙන්නො ආහ “ඡ වාහිදානානි අහබ්බ කාතු”න්ති. තත්ථ අහිදානානීති ඔළාරිකට්ඨානානි, තානි එස ඡ අහබ්බො කාතුං. තානි ච “අට්ඨානමෙතං, හික්ඛවෙ, අනවකාසො, යං දිට්ඨිසම්පන්නො පුග්ගලො මාතරං ජීවිතා වොරොපෙය්‍යා”තිආදිනා (අ. නි. 1.271; ම. නි. 3.128; විහ. 809) නයෙන එකකනිපාතෙ වුත්තානි මාතුසාතපිතුසාතඅරහන්තසාතලොහිතුප්පාදසඬ්ඨිසහෙදඅඤ්ඤසත්ථාරුද්දෙසක මිමානීති වෙදිතබ්බානි. තානි හි කිඤ්චාපි දිට්ඨිසම්පන්නො අරියසාවකො කුන්ථකිපිල්ලිකමිපි ජීවිතා න වොරොපෙති, අපිච බො පන පුපුප්පනභාවස්ස විගරහණත්ථං වුත්තානි. පුපුප්පනො හි අදිට්ඨිසම්පන්නත්තා

එවං මහාසාවජ්ජානි අභියානානිපි කරොති, දස්සනසම්පන්නො පන අභබ්බො තානි කාතුන්ති. අභබ්බග්ගහණඤ්චෙන්ථ භවන්තරෙපි අකරණදස්සනත්ථං. භවන්තරෙපි හි එස අත්තනො අරියසාවකභාවං අජානන්තොපි ධම්මතාය එව එතානි වා ඡ පකතිපාණාතිපාතාදීනි වා පඤ්ච වෙරානි අඤ්ඤසත්ථාරුද්දෙසෙන සහ ඡ යානානි න කරොති, යානි සන්ධාය එකච්චෙ “ඡ ඡාභියානානී” තිපි පයන්ති. මතමච්ඡග්ගාභාදයො චෙන්ථ අරියසාවකගාමදාරකානං නිදස්සනං.

එවං භගවා සත්ත භවෙ ආදියතොපි අරියසාවකස්ස අඤ්ඤෙහි අප්පභීනභවාදානෙහි පුග්ගලෙහි විසිට්ඨගුණවසෙන සඬ්ඝරතනස්ස ගුණං වත්වා ඉදානි තමෙව ගුණං නිස්සාය සච්චවචනං පයුඤ්ජති “ඉදම්පි සඬ්ඝෙ” ති. තස්සත්ථො පුබ්බෙ චුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. ඉමිස්සාපි ගාථාය ආණා කොට්ඨසතසහස්සවක්කවාලෙසු අමනුස්සෙහි පටිග්ගහිතාති.

කිඤ්චාපි සොතිගාථාවණ්ණනා

12. එවං සත්ත භවෙ ආදියතොපි අඤ්ඤෙහි අප්පභීනභවාදානෙහි පුග්ගලෙහි විසිට්ඨගුණෙන සඬ්ඝාධිට්ඨානං සච්චං වත්වා ඉදානි න කෙවලං දස්සනසම්පන්නො ඡ අභියානානි අභබ්බො කාතුං, කින්තු අප්පමත්තකම්පි පාපකම්මං කත්වා තස්ස පටිච්ඡාදනායපි අභබ්බොති පමාදවිහාරිතොපි දස්සනසම්පන්නස්ස කතප්පටිච්ඡාදනාභාවගුණෙන වත්තුමාරද්ධො “කිඤ්චාපි සො කම්ම කරොති පාපක”න්ති.

තස්සත්ථො – සො දස්සනසම්පන්නො කිඤ්චාපි සතිසම්මොසෙන පමාදවිහාරං ආගම්ම යං තං භගවතා ලොකවජ්ජං සඤ්චිච්චාතික්කමනං සන්ධාය චුත්තං “යං මයා සාවකානං සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්තං, තං මම සාවකා ජීවිතහෙතුපි නාතික්කමන්ති” ති (චූළව. 385; උදා. 45) තං යපෙත්වා අඤ්ඤං

කුටිකාරසහසෙය්‍යාදිං පණ්ණත්තිවජ්ජවිතික්කමසඬ්ඛාතං බුද්ධජ්ජනිකුට්ඨං
 කායෙන පාපකම්මං කරොති,
 පදසොධම්මඋත්තරිජ්ජපඤ්චවාවාධම්මදෙසනසම්ඵජ්ජලාපඵරුසවචනාදිං වා
 වාචාය , උද වෙනසා වා කත්ථවි ලොභදොසුජ්ජපාදනං ජාතරූපාදිසාදියනං
 වීචරාදිපරිභොගෙසු අපච්චවෙක්ඛණාදිං වා පාපකම්මං කරොති. අභබ්බො සො
 තස්ස පටිච්ඡදාය න සො තං “ඉදං අකජ්ජියමකරණීය”න්ති ජානිත්වා
 මුහුත්තම්පි පටිච්ඡාදෙති, තංඛණං ඵල පන සත්ථරි වා විඤ්ඤසු වා සමුහ්මචාරිසු
 ආවි කත්වා යථාධම්මං පටිකරොති, “න පුන කරිස්සාමි”ති ඵලං සංවරිතබ්බං
 වා සංවරති. කස්මා? යස්මා අභබ්බතා දිට්ඨපදස්ස චුත්තා, ඵවරූපම්පි
 පාපකම්මං කත්වා තස්ස පටිච්ඡාදාය දිට්ඨනිබ්බානපදස්ස දස්සනසම්පන්නස්ස
 පුග්ගලස්ස අභබ්බතා චුත්තාති අත්ථො.

කථං?

“සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, දහරො කුමාරො මන්දො
 උත්තානසෙය්‍යකො භත්ථෙත වා පාදෙන වා අඬ්ගාරං අක්කමිත්වා
 බිජ්ජමෙව පටිසංහරති, ඵලමෙව බො, භික්ඛවෙ, ධම්මතා ඵසා
 දිට්ඨිසම්පන්නස්ස පුග්ගලස්ස, කිඤ්චාපි තථාරූපිං ආපත්තිං ආපජ්ජති,
 යථාරූපාය ආපත්තියා වුට්ඨානං පඤ්ඤායති. අථ බො නං බිජ්ජමෙව
 සත්ථරි වා විඤ්ඤසු වා සමුහ්මචාරිසු දෙසෙති විවරති උත්තානිකරොති,
 දෙසෙත්වා විවරිත්වා උත්තානිකත්වා ආයතිං සංවරං ආපජ්ජති”ති (ම.
 නි. 1.496).

ඵලං භගවා පමාදවිහාරිනොපි දස්සනසම්පන්නස්ස
 කතජ්ජපටිච්ඡාදනාභාවගුණෙන සඬ්ඝරතනස්ස ගුණං වත්වා ඉදානි තමෙව ගුණං
 නිස්සාය සච්චවචනං පසුඤ්ජති “ඉදම්පි සඬ්ඝෙ”ති. තස්සත්ථො පුබ්බෙ

වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. ඉමිස්සාපි ගාථාය ආණා
කොට්ඨසතසහස්සවක්කවාලෙසු අමනුස්සෙහි පටිග්ගහිතාති.

වනජපගුම්බෙතිගාථාවණ්ණනා

13. එවං සඨසපරියාපන්නානං පුග්ගලානං තෙන තෙන ගුණජපකාරෙන
සඨසාධිට්ඨානං සච්චං වත්වා ඉදානි ය්වායං භගවතා රතනත්තයගුණං
දීපෙන්තෙන ඉධ සඨබ්බෙපෙන අඤ්ඤත්‍ර ව විත්ථාරෙන පරියත්තිධම්මො
දෙසිතො, තම්පි නිස්සාය පුන බුද්ධාධිට්ඨානං සච්චං වත්තුමාරද්ධො
“වනජපගුම්බෙ යථා චුස්සිතග්ගෙ”ති. තත්ථ ආසන්නසන්නිවෙසවචත්ථිතානං
රුක්ඛානං සමුහො වනං, මූලසාරථෙග්ගුතවසාබාපලාසෙහි පවුද්ධො ගුම්බො
පගුම්බො, වනස්ස, වනෙ වා පගුම්බො වනජපගුම්බො. ස්වායං
“වනජපගුම්බෙ”ති චුත්තො, එවම්පි හි වත්තුං ලබ්හති “අත්ථි
සවිතක්කසව්චාරෙ, අත්ථි අවිතක්කව්චාරමත්තෙ, සුබ්බෙ දුක්ඛෙ ජීවෙ”ති ආදීසු
(දී. නි. 1.174; ම. නි. 2.228) විය. යථාති උපමාවචනං. චුස්සිතානි අග්ගානි
අස්සාති චුස්සිතග්ගො, සබ්බසාබාපසාබාසු සඤ්ජාතපුජ්ථොති අත්ථො. සො
පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව “චුස්සිතග්ගෙ”ති චුත්තො. ගිම්හානමාසෙ පයමස්මිං.
ගිම්හෙති යෙ වත්තාරො ගිම්හානං මාසා, තෙසං චතුන්නං ගිම්හමාසානං
එකස්මිං මාසෙ. කතරස්මිං මාසෙ ඉති වෙ? පයමස්මිං ගිම්හෙ, චිත්‍රමාසෙති
අත්ථො. සො හි “පයමගිම්හො”ති ව “බාලවසන්නො”ති ව වුච්චති. තතො
පරං පදත්ථතො පාකටමෙව.

අයං පනෙත්ථ පිණ්ඩත්ථො – යථා පයමගිම්හනාමකෙ බාලවසන්නෙ
නානාවිධරුක්ඛගහනෙ වනෙ සුපුජ්ජිතග්ගසාබො
තරුණරුක්ඛගච්ඡපරියායනාමො පගුම්බො අතිවිය සස්සිරිකො හොති,
එවමෙව බන්ධායතනාදීහි සතිපට්ඨානසම්මජ්ජධානාදීහි සීලසමාධික්ඛන්ධාදීහි
වා නානජපකාරෙහි අත්ථජ්ජහෙදපුජ්ථොති අතිවිය සස්සිරිකත්තා තථුපමං

නිබ්බානගාමී මග්ගදීපනතො නිබ්බානගාමීං පරියත්තිධම්මවරං නෙව ලාභහෙතු
න සක්කාරාදිහෙතු, කෙවලන්තු මහාකරුණාය අබ්භුස්සාහිතභද්දයො සත්තානං
පරමහිතාය අදෙසයිති. පරමං හිතායාති එත්ථ ව ගාථාබන්ධසුඛත්ථං
අනුනාසිකො. අයං පනත්ථො – පරමහිතාය නිබ්බානාය අදෙසයිති.

එවං භගවා ඉමං සුපුජ්ජිතග්ගවනජ්ජගුම්ඛසදිසං පරියත්තිධම්මං වත්වා
ඉදානි තමෙව නිස්සාය බුද්ධාධිට්ඨානං සච්චවචනං පයුඤ්ජති “ඉදම්පි
බුද්ධෙ”ති. තස්සත්ථො පුබ්බෙ චුත්තනග්ගෙනෙව වෙදිතබ්බො. කෙවලං පන
ඉදම්පි යථාචුත්තපකාරපරියත්තිධම්මසංඛිබ්බානං බුද්ධෙ රතනං පණිතන්ති එවං
යොජෙතබ්බං. ඉමිස්සාපි ගාථාය ආණා කොට්ඨසතසහස්සවක්කවාලෙසු
අමනුස්සෙහි පටිග්ගහිතාති.

වරො වරඤ්ඤුතිගාථාවණ්ණනා

14. එවං භගවා පරියත්තිධම්මෙන බුද්ධාධිට්ඨානං සච්චං වත්වා ඉදානි
ලොකුත්තරධම්මෙන වත්තුමාරද්ධො “වරො වරඤ්ඤු”ති. තත්ථ වරොති
පණිතාධිමුත්තිකෙහි ඉච්ඡිතො “අහො වත මයම්පි එවරුපා අස්සාමා”ති,
වරගුණයොගතො වා වරො උත්තමො සෙට්ඨොති අත්ථො. වරඤ්ඤුති
නිබ්බානඤ්ඤු. නිබ්බානඤ්ඤි සබ්බධම්මානං උත්තමට්ඨොන වරං, තඤ්ඤෙස
බොධිමුලෙ සයං පටිච්ඡික්ඛිත්වා අඤ්ඤාසි. වරදොති
පඤ්චවග්ගියභද්දවග්ගියජට්ඨාදීනං අඤ්ඤෙසඤ්ච දෙවමනුස්සානං
නිබ්බේධභාගියවාසනාභාගියවරධම්මදායිති අත්ථො. වරාහරොති වරස්ස
මග්ගස්ස ආහටත්තා වරාහරොති වුව්වති. සො හි භගවා දීපඤ්ඤාතො පභූති
සමතිංස පාරමිග්ගො පුරෙන්නො පුබ්බකෙහි සම්මාසම්බුද්ධෙහි අනුයානං
පුරාණමග්ගවරමාහරි, තෙන “වරාහරො”ති වුව්වති.

අපිව සබ්බඤ්ඤාඤ්ඤාණප්පට්ඨානෙන වරො, නිබ්බානසච්ඡිකිරියාය වරඤ්ඤා, සත්තානං විමුක්තිසුඛදානෙන වරදො, උත්තමපට්ටදාහරණෙන වරාහරො. එතෙහි ලොකුත්තරගුණෙහි අධිකස්ස කස්සවි ගුණස්ස අභාවතො අනුත්තරො.

අපරො නයො – වරො උපසමාධිට්ඨානපරිපූරණෙන, වරඤ්ඤා පඤ්ඤාධිට්ඨානපරිපූරණෙන, වරදො වාගාධිට්ඨානපරිපූරණෙන, වරාහරො සච්චාධිට්ඨානපරිපූරණෙන, වරං මග්ගසච්චමාහරීති. තථා වරො පුඤ්ඤස්සයෙන, වරඤ්ඤා පඤ්ඤස්සයෙන, වරදො බුද්ධභාවත්ථිකානං තදුපායසම්පදානෙන, වරාහරො පච්චෙකබුද්ධභාවත්ථිකානං තදුපායාහරණෙන, අනුත්තරො තත්ථ තත්ථ අසදිසතාය, අත්තනා වා අනාවරියකො හුත්වා පරෙසං ආවරියභාවෙන, ධම්මවරං අදෙසයි සාවකභාවත්ථිකානං තදත්ථාය ස්වාක්ඛාතතාදිගුණයුත්තස්ස ධම්මවරස්ස දෙසනතො. සෙසං චුත්තනයමෙවාති.

එවං භගවා නවවිධෙන ලොකුත්තරධම්මෙන අත්තනො ගුණං වත්වා ඉදානි තමෙව ගුණං නිස්සාය බුද්ධාධිට්ඨානං සච්චවචනං පයුඤ්ජති “ඉදම්පි බුද්ධෙ”ති. තස්සත්ථො පුබ්බෙ චුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. කෙවලං පන යං වරං ලොකුත්තරධම්මං එස අඤ්ඤාසි, යඤ්ච අදාසි, යඤ්ච ආහරි, යඤ්ච දෙසෙසි, ඉදම්පි බුද්ධෙ රතනං පණිතන්ති එවං යොජෙතබ්බං. ඉමිස්සාපි ගාථාය ආණා කොට්ඨසහස්සවක්කවාලෙසු අමනුස්සෙහි පටිග්ගහිතාති.

බිණන්තිගාථාවණ්ණනා

15. එවං භගවා පරියත්තිධම්මඤ්ච නවලොකුත්තරධම්මඤ්ච නිස්සාය ද්විහි ගාථාහි බුද්ධාධිට්ඨානං සච්චං වත්වා ඉදානි යෙ තං පරියත්තිධම්මං අස්සොසුං, සුතානුසාරෙන ව පටිපජ්ජිත්වා නවජ්ජකාරම්පි ලොකුත්තරධම්මං.

අධිගමිංසු, තෙසං අනුපාදිසෙසනිබ්බානපත්තිගුණං නිස්සාය පුන
සඬ්ඝාධිට්ඨානං සච්චං චත්තුමාරද්ධො “බිණං පුරාණ”න්ති. තත්ථ බිණන්ති
සමුච්ඡින්නං. පුරාණන්ති පුරාතනං. නවන්ති සම්පති චත්තමානං. නත්ථී
සම්භවන්ති අවිජ්ජමානපාතුභාවං. විරත්තවිත්තාති විතරාගචිත්තා. ආයතිකෙ
භවස්මිත්ති අනාගතමද්ධානං පුනඛිහවෙ. තෙති යෙසං බිණං පුරාණං නචං
නත්ථී සම්භවං, යෙ ච ආයතිකෙ භවස්මිං විරත්තවිත්තා, තෙ බිණාසවා භික්ඛු.
බිණබ්භාති උච්ඡින්නබ්භා. අවිරුළ්භිජන්දාති විරුළ්භිජන්දවිරහිතා. නිබ්බන්තිති
විජ්ඣායන්ති. ධීරාති ධිතිසම්පන්නා. යථායං පදීපොති අයං පදීපො විය.

කිං වුත්තං හොති? යං තං සත්තානං උප්පජ්ජිත්වා නිරුද්ධම්පි පුරාණං
අතීතකාලිකං කම්මං තණ්හාසිනෙහස්ස අප්පහීනත්තා
පටිසන්ධිආහරණසමත්ථතාය අබිණංයෙව හොති, තං පුරාණං කම්මං යෙසං
අරහත්තමග්ගෙන තණ්හාසිනෙහස්ස සොසිතත්තා අග්ගිනා දඩ්ඨබ්භිජම්ච
ආයතිං විපාකදානාසමත්ථතාය බිණං. යඤ්ච නෙසං බුද්ධපුජාදිවසෙන ඉදානි
පචත්තමානං කම්මං නවන්ති වුච්චති, තඤ්ච තණ්හාපහානෙනෙනච
ජින්නමූලපාදපපුප්ඵම්ච ආයතිං ඵලදානාසමත්ථතාය යෙසං නත්ථී සම්භවං,
යෙ ච තණ්හාපහානෙනෙනච ආයතිකෙ භවස්මිං විරත්තවිත්තා, තෙ බිණාසවා
භික්ඛු “කම්මං ඛෙත්තං විඤ්ඤාණං බ්භ”න්ති (අ. නි. 3.77) එත්ථ වුත්තස්ස
පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණස්ස කම්මක්ඛයෙනෙව බිණත්තා බිණබ්භා. යොපි පුබ්බෙ
පුනඛිහවසඬ්ඛාතාය විරුළ්භියා ඡන්දො අහොසි. තස්සපි සමුදයප්පහානෙනෙනච
පහීනත්තා පුබ්බෙ විය වුතිකාලෙ අසම්භවෙන අවිරුළ්භිජන්දා
ධිතිසම්පන්නත්තා ධීරා චරිමවිඤ්ඤාණනිරොධෙන යථායං පදීපො නිබ්බුතො,
එවං නිබ්බන්ති, පුන “රුපිනො වා අරුපිනො වා”ති එවමාදිං පඤ්ඤත්තිපථං
අවචෙන්නීති. තස්මිං කිර සමයෙ නගරදෙවතානං පූජනත්ථාය ඡාලිතෙසු
පදීපෙසු එකො පදීපො විජ්ඣායි, තං දස්සෙන්තො ආහ “යථායං පදීපො”ති.

එවං භගවා යෙ තං පුරිමාහි ද්විති ගාථාහි චුත්තං පරියත්තිධම්මං අස්සොසුං,
 සුතානුසාරෙන ච පටිපජ්ජිත්වා නවජ්ජකාරම්පි ලොකුත්තරධම්මං අධිගමිංසු,
 තෙසං අනුපාදිසෙසනිබ්බානපත්තිගුණං වත්වා ඉදානි තමෙව ගුණං නිස්සාය
 සඨ්ඝාධිට්ඨානං සච්චවචනං පයුඤ්ජන්තො දෙසනං සමාපෙසි “ඉදම්පි
 සඨ්ඝෙ”ති. තස්සත්ථො පුබ්බෙ චුත්තනායෙනෙව වෙදිතබ්බො. කෙවලං පන
 ඉදම්පි යථාචුත්තෙන පකාරෙන ඛිණ්ණාසවහික්ඛුනං නිබ්බානසඨ්ඝානං සඨ්ඝෙ
 රතනං පණ්ණිනන්ති එවං යොජෙතබ්බං. ඉමිස්සාපි ගාථාය ආණා
 කොට්ඨසනසහස්සවක්කවාලෙසු අමනුස්සෙහි පටිග්ගහිතාති.

දෙසනාපරියොසානෙ රාජකුලස්ස සොත්ථි අහොසි, සබ්බුපද්දවා
 වුපසමිංසු, චතුරාසිනියා පාණසහස්සානං ධම්මාහිසමයො අහොසි.

යානිධානිගාථාත්තයවණ්ණනා

16. අථ සක්කො දෙවානම්න්දො “භගවතා රතනත්තයගුණං නිස්සාය
 සච්චවචනං පයුඤ්ජමානෙන නාගරස්ස සොත්ථි කතා, මයාපි නාගරස්ස
 සොත්ථිත්ථං රතනත්තයගුණං නිස්සාය කිඤ්චි වත්තබ්බ”න්ති චිත්තෙත්වා
 අවසානෙ ගාථාත්තයං අහාසි “යානිධ භූතානි”ති තත්ථ යස්මා බුද්ධො යථා
 ලොකහිතත්ථාය උස්සුක්කං ආපන්නෙහි ආගන්තබ්බං, තථා ආගතතො යථා ච
 තෙහි ගන්තබ්බං, තථා ගතතො යථා ච තෙහි ආජානිතබ්බං, තථා
 ආජානනතො, යථා ච ජානිතබ්බං, තථා ජානනතො, යඤ්ච තමෙව හොති,
 තස්ස ගදනතො ච “තථාගතො”ති වුච්චති. යස්මා ච සො දෙවමනුස්සෙහි
 පුජ්චගන්ධාදිනා බහි නිබ්බත්තෙන උපකාරකෙන, ධම්මානුධම්මපටිපත්තාදිනා
 ච අත්තනි නිබ්බත්තෙන අතිවිය පුජිතො, තස්මා සක්කො දෙවානම්න්දො
 සබ්බං දෙවපරිසං අත්තනා සද්ධිං සම්පිණ්ඩෙත්වා ආහ “තථාගතං
 දෙවමනුස්සපුජිතං, බුද්ධං නමස්සාම සුවත්ථි හොතු”ති.

17. යස්මා පන ධම්මෙ මග්ගධම්මො යථා යුගනද්ධසමථවිපස්සනාබලෙන ගන්තබ්බං කිලෙසපක්ඛං සමුච්ඡින්නේතෙන, තථා ගතොති තථාගතො. නිබ්බානධම්මොපි යථා ගතො පඤ්ඤාය පටිවිද්ධො සබ්බදුක්ඛජ්ජපටිවිසාකාය සම්පජ්ජති, බුද්ධාදීහි තථා අවගතො, තස්මා “තථාගතො” ත්වෙව වුච්චති. යස්මා ච සඨසොපි යථා අත්තනිකාය පටිපන්නෙනහි ගන්තබ්බං තෙන තෙන මග්ගෙන, තථා ගතොති “තථාගතො” ත්වෙව වුච්චති. තස්මා අවසෙසගාථාද්වයෙපි තථාගතං ධම්මං නමස්සාම සුවත්ථි භොතු, තථාගතං සඨසං නමස්සාම සුවත්ථි භොතුති වුත්තං. සෙසං වුත්තනයමෙවාති.

එවං සක්කො දෙවනමිත්තදො ඉමං ගාථාත්තයං භාසිත්වා භගවන්තං පදක්ඛිණං කත්වා දෙවපුරමෙව ගතො සද්ධිං දෙවපරිසාය. භගවා පන තදෙව රතනසුත්තං දුතියදිවසෙපි දෙසෙසි, පුන චතුරාසීතියා පාණසහස්සානං ධම්මානිසමයො අහොසි, එවං යාව සත්තමදිවසං දෙසෙසි, දිවසෙ දිවසෙ තථෙව ධම්මානිසමයො අහොසි. භගවා අඨස්මාසමෙව වෙසාලියං විහරිත්වා රාජුනං “ගච්ඡාමා” ති පටිවෙදෙසි. තතො රාජානො දිගුණෙන සක්කාරෙන පුන තීහි දිවසෙහි භගවන්තං ගඨගාතීරං නයිංසු. ගඨගාය නිබ්බත්තා නාගරාජානො වින්තෙසුං “මනුස්සා තථාගතස්ස සක්කාරං කරොන්ති, මයං කිං න කරිස්සාමා” ති සුවණ්ණරජතමණිමයා නාවායො මාපෙත්වා සුවණ්ණරජතමණිමයෙ එව පල්ලඬකෙ පඤ්ඤපෙත්වා පඤ්චවණ්ණපදුමසඤ්ජන්තං උදකං කරිත්වා “අම්භාකං අනුග්ගහං කරොථා” ති භගවන්තං යාචිංසු. භගවා අධිවාසෙත්වා රතනනාවමාරුල්ලො, පඤ්ච ව භික්ඛුසතානි පඤ්චසතං නාවායො අහිරුල්ලා. නාගරාජානො භගවන්තං සද්ධිං භික්ඛුසඨසෙන නාගභවනං පවෙසෙසුං. තත්ත සුදං භගවා සබ්බරත්තිං නාගපරිසාය ධම්මං දෙසෙසි. දුතියදිවසෙ දිබ්බෙහි බාදනීයභොජනීයෙහි මහාදානං අකංසු, භගවා අනුමොදිත්වා නාගභවනා නික්ඛමි.

භූමට්ඨා දෙවා “මනුස්සා ච නාගා ච තථාගතස්ස සක්කාරං කරොන්ති, මයං කිං න කරිස්සාමා” ති වින්තෙත්වා වනජපගුම්ඛරුක්ඛපබ්බතාදීසු ඡත්තාතිඡත්තාති උක්ඛිපිංසු. එතෙනෙව උපායෙන යාව අකනිට්ඨබ්බතං, තාව මහාසක්කාරවිසෙසො නිබ්බත්ති. බිම්බිසාරොපි ලිච්ඡවිහි ආගතකාලෙ කතසක්කාරතො දිගුණමකාසි. පුබ්බෙ චුත්තනයෙනෙව පඤ්චහි දිවසෙහි හගවන්තං රාජගහං ආනෙසි.

රාජගහමනුජපත්තෙ හගවති පච්ඡාහත්තං මණ්ඩලමාලෙ සන්තිපතිතානං හික්ඛුනං අයමන්තරකථා උදපාදි “අහො බුද්ධස්ස හගවතො ආනුභාවො, යං උද්දිස්ස ගඬිගාය ඔරතො ච පාරතො ච අට්ඨයොජනො භූමිභාගො නින්තඤ්ච ඵලඤ්ච සමං කත්වා වාලුකාය ඔකිරිත්වා පුජ්චෙහි සඤ්ජන්තො, යොජනජ්ජමාණං ගඬිගාය උදකං නානාවණ්ණෙහි පදුමෙහි සඤ්ජන්තං, යාව අකනිට්ඨහවනං, තාව ඡත්තාතිඡත්තාති උස්සිතානී” ති. හගවා තං පවත්තිං ඤත්වා ගන්ධකුට්තො නික්ඛමිත්වා තඬ්ඛණානුරූපෙන පාටිභාරියෙන ගන්ත්වා මණ්ඩලමාලෙ පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ නිසිදි. නිසජ්ජ බො හගවා හික්ඛු ආමන්තෙසි – “කාය නුත්ථ, හික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්තිසින්නා” ති. හික්ඛු සබ්බං ආරොචෙසුං හගවා එතදවොච – “න, හික්ඛවෙ, අයං පූජාවිසෙසො මය්හං බුද්ධානුභාවෙන නිබ්බත්තො, න නාගදෙවබිරහ්මානුභාවෙන, අපිච බො පුබ්බෙ අජ්ජමත්තකපරිච්චාගානුභාවෙන නිබ්බත්තො” ති. හික්ඛු ආහංසු “න මයං, හන්තෙ, තං අජ්ජමත්තකං පරිච්චාගං ජානාම, සාධු තො හගවා තථා කථෙතු, යථා මයං තං ජානෙය්‍යාමා” ති.

හගවා ආහ – භූතපුබ්බං, හික්ඛවෙ, තක්කසිලායං සඬ්ඛො නාම බ්‍රාහ්මණො අහොසි. තස්ස පුත්තො සුසීමො නාම මාණවො සොළසවස්සුද්දෙසිකො වයෙන. සො එකදිවසං පිතරං උපසඬ්ඛමිත්වා අභිවාදෙත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි. අථ තං පිතා ආහ “කිං, තාත, සුසීමා” ති? සො ආහ “ඉච්ඡාමහං, තාත, බාරාණසිං ගන්ත්වා සිජ්ජං උග්ගහෙතු” න්ති. “තෙන හි, තාත, සුසීම, අසුකො

නාම බ්‍රාහ්මණෝ මම සහායකො, තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා උග්ගණ්හානී’ ති
 කහාපණසහස්සං අදාසි. සො තං ගහෙත්වා මාතෘපිතරො අභිවාදෙත්වා
 අනුපුබ්බෙන බාරාණසිං ගන්ත්වා උපචාරයුත්තෙන විධිනා ආචරියං
 උපසඬකමිත්වා අභිවාදෙත්වා අත්තානං නිවෙදෙසි. ආචරියො “මම
 සහායකස්ස පුත්තො” ති මාණවං සම්පට්ච්ඡිත්වා සබ්බං
 පාහුනෙය්‍යාවත්තමකාසි. සො අද්ධානකිලමථං විනොදෙත්වා තං
 කහාපණසහස්සං ආචරියස්ස පාදමූලෙ යපෙත්වා සිජ්පං උග්ගහෙතුං ඔකාසං
 යාචි. ආචරියො ඔකාසං කත්වා උග්ගණ්හාපෙසි.

සො ලහුඤ්ච ගණ්හන්තො, බහුඤ්ච ගණ්හන්තො, ගහිතගහිතඤ්ච
 සුවණ්ණහාජනෙ පක්ඛිත්තතෙලමිච අවිනස්සමානං ධාරෙන්තො,
 ද්වාදසවස්සිකං සිජ්පං කතිපයමාසෙනෙව පරියොසාපෙසි. සො සජ්ඣායං
 කරොන්තො ආදිමජ්ඣංයෙව පස්සති, නො පරියොසානං. අථ ආචරියං
 උපසඬකමිත්වා ආහ “ඉමස්ස සිජ්පස්ස ආදිමජ්ඣමෙව පස්සාමි, නො
 පරියොසාන” ති. ආචරියො ආහ “අහමිපි, තාත, එවමෙවා” ති. අථ කො,
 ආචරිය, ඉමස්ස සිජ්පස්ස පරියොසානං ජානාතීති? ඉසිපතනෙ, තාත, ඉසයො
 අත්ථි, තෙ ජානෙය්‍යුන්ති. තෙ උපසඬකමිත්වා පුච්ඡාමි, ආචරියාති? පුච්ඡ,
 තාත, යථාසුබන්ති. සො ඉසිපතනං ගන්ත්වා පච්චෙකඛුද්ධෙ උපසඬකමිත්වා
 පුච්ඡි “අපි, හන්තෙ, පරියොසානං ජානාමා” ති? ආම, ආවුසො, ජානාමාති. තං
 මමිපි සික්ඛාපෙථාති. තෙන හාවුසො, පබ්බජාහි, න සක්කා අපබ්බජිතෙන
 සික්ඛාපෙතුන්ති. සාධු, හන්තෙ, පබ්බාජෙථ වා මං, යං වා ඉච්ඡං, තං කත්වා
 පරියොසානං ජානාපෙථාති. තෙ තං පබ්බාජෙත්වා කම්මට්ඨානෙ නියොජෙතුං
 අසමත්ථා “එවං තෙ නිවාසෙතබ්බං, එවං පාරුපිතබ්බ” තිඤ්ඤානා නයෙන
 ආභිසමාචාරිකං සික්ඛාපෙසුං. සො තත්ථ සික්ඛන්තො
 උපනිස්සයසම්පන්නත්තා න විරෙනෙව පච්චෙකබොධිං අභිසම්බුජ්ඣති.
 සකලබාරාණසියං “සුසීමපච්චෙකඛුද්ධො” ති පාකටො අහොසි

ලාභග්ගයසග්ගප්පත්තො සම්පන්නපරිවාරො. සො අප්පායුකසංවත්තනිකස්ස කම්මස්ස කතත්තා න විරෙනෙව පරිනිබ්බායී. තස්ස පච්චෙකඛුද්ධා ච මහාජනකායො ච සරීරකිච්චං කත්වා ධාතුයො ගහෙත්වා නගරද්වාරෙ පූජං පතිට්ඨාපෙසුං.

අථ බො සඬබො බ්‍රාහ්මණො “පුත්තො මෙ විරගතො, න චස්ස පවත්තිං ජානාමී”ති පුත්තං දට්ඨුකාමො තක්කසිලාය නික්ඛමිත්වා අනුපුබ්බෙන බාරාණසිං ගන්ත්වා මහාජනකායං සන්නිපතිතං දිස්වා “අද්ධා බහුසු එකොපි මෙ පුත්තස්ස පවත්තිං ජානිස්සතී”ති වින්තෙන්නො උපසඬකමිත්වා පුච්ඡී “සුඤ්ඤා නාම මාණවො ඉධ ආගතො අත්ථී, අපි නු තස්ස පවත්තිං ජානාමා”ති? තෙ “ආම, බ්‍රාහ්මණ, ජානාම, ඉමස්මිං නගරෙ බ්‍රාහ්මණස්ස සන්නිකෙ තිණ්ණං වෙදානං පාරගු හුත්වා පච්චෙකඛුද්ධානං සන්නිකෙ පබ්බජිත්වා පච්චෙකඛුද්ධො හුත්වා අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බායී, අයමස්ස පූජො පතිට්ඨාපිතො”ති ආහංසු. සො භූමිං හත්ථෙන පහරිත්වා රොදිත්වා ච පරිදෙවිත්වා ච තං චෙතියඬගණං ගන්ත්වා තිණානි උද්ධරිත්වා උත්තරසාටකෙන වාලුකං ආනෙත්වා පච්චෙකඛුද්ධචෙතියඬගණෙ ඔකිරිත්වා කමණ්ඩලුතො උදකෙන සමන්තතො භූමිං පරිජ්ඣෙය්වත්වා වනපුජ්ජෙහි පූජං කත්වා උත්තරසාටකෙන පටාකං ආරොපෙත්වා පූජස්ස උපරි අත්තතො ඡත්තං බන්ධිත්වා පක්කාමීති.

එවං අතීතං දෙසෙත්වා ජාතකං පච්චුජ්ජන්නෙන අනුසන්ධෙන්නො හික්ඛුනං ධම්මකථං කථෙසී. “සියා බො පන වො, හික්ඛවෙ, එවමස්ස ‘අඤ්ඤො නුත තෙන සමයෙන සඬබො බ්‍රාහ්මණො අහොසී’ති, න බො පනෙතං එවං දට්ඨබ්බං, අහං තෙන සමයෙන සඬබො බ්‍රාහ්මණො අහොසිං, මයා සුඤ්ඤා පච්චෙකඛුද්ධස්ස චෙතියඬගණෙ තිණානි උද්ධරානි, තස්ස මෙ කම්මස්ස නිස්සන්දෙන අට්ඨයොජනමග්ගං විගතබාණුකණ්ටකං කත්වා සමං සුද්ධමකංසු. මයා තත්ථ වාලුකා ඔකිණ්ණා, තස්ස මෙ නිස්සන්දෙන

අට්ඨයොජනමග්ගෙ වාලුකං ඔකිරිංසු. මයා තත්ථ වනකුසුමෙහි පුජා කතා,
තස්ස මෙ නිස්සන්දෙන නවයොජනෙ මග්ගෙ ථලෙ ච උදකෙ ච නානාපුප්ඵෙහි
පුප්ඵසන්ථරමකංසු. මයා තත්ථ කමණ්ඩලුදකෙන භූමි පරිප්ඵොසිතා, තස්ස මෙ
නිස්සන්දෙන වෙසාලියං පොක්ඛරවස්සං වස්සි. මයා තස්මිං චෙතියෙ පටාකා
ආරොපිතා, ඡත්තඤ්ච බද්ධං, තස්ස මෙ නිස්සන්දෙන යාව අකනිට්ඨභවතා
පටාකා ච ආරොපිතා, ඡත්තානිඡත්තානි ච උස්සිතානි. ඉති ඛො, භික්ඛවෙ, අයං
මය්හං පුජාවිසෙසො නෙව බුද්ධානුභාවෙන නිබ්බත්තො, න
නාගදෙවබ්බුහිමානුභාවෙන, අපිච ඛො අප්පමත්තකපරිච්චාගානුභාවෙන
නිබ්බත්තො’’ති. ධම්මකථාපරියොසානෙ ඉමං ගාථමහාසි –

‘‘මත්තාසුඛපරිච්චාගා, පස්සෙ වෙ විපුලං සුඛං;
වජෙ මත්තාසුඛං ධීරො, සම්පස්සං විපුලං සුඛං’’න්ති. (ධ. ප. 290);

පරමත්ථජොතිකාය බුද්දකපාඨ-අට්ඨකථාය

බුද්දකනිකාය අට්ඨකථා PA21_KN1, 104 පිටුව
(www.aathaapi.org)